

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2020-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniela Mazúrová

**Vliv návykových látek na socializaci žáka na druhém
stupni základní školy.**

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Marie Vacínová, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2020-2023

BACHELOR THESIS

Daniela Mazúrová

**The influence of addictive substances on student
socialization in the second grade of primary school.**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Marie Vacínová, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská/diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 6. 2. 2023

Daniela Mazúrová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí své práce PhDr. Marii Vacínové, CSc. za cenné rady a připomínky, které mi poskytla a za velmi vlídné a trpělivé jednání, při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se nazývá „Vliv návykových látek na socializaci žáka 2. stupně základní školy.“ Práce se věnuje vlivu návykových látek na socializaci žáka 2. stupně základních škol v Karlovarském kraji. Zabývá se nejčastěji užívanými návykovými látkami mezi žáky 2. stupně ZŠ, jejich vlivu na socializaci žáků a vlivu socializačních činitelů na postoje žáka vůči návykovým látkám. Teoretická část tvoří pohled na vývojové období pubescence, socializační proces a nejčastěji užívané návykové látky mezi žáky 2. stupně ZŠ. Praktická část zahrnuje kvantitativní výzkumnou metodu, dotazníkové šetření, mezi žáky 2. stupně ZŠ Karlovarského kraje. Cílem práce je prozkoumat vliv návykových látek na socializaci žáků 2. stupně ZŠ v Karlovarském kraji.

Klíčová slova

Návykové látky, pubescence, rizikové chování, rodina, socializace, vrstevnická parta, závislost, žák.

Annotation

This bachelor's thesis is called "The influence of addictive substances on the socialization of a pupil of the 2nd grade of elementary school." The thesis is devoted to the influence of addictive substances on the socialization of a pupil of the 2nd grade of elementary schools in the Karlovy Vary region. It deals with the most commonly used addictive substances among pupils of the 2nd grade of elementary school, their influence on the socialization of pupils and the influence of socialization factors on pupils' attitudes towards addictive substances. The theoretical part consists of a view of the developmental period of puberty, the socialization process and the most commonly used addictive substances among pupils of the 2nd grade of elementary school. The practical part includes a quantitative research method, a questionnaire survey, among pupils of the 2nd grade of ZŠ Karlovy Vary Region. The aim of the work is to investigate the influence of addictive substances on the socialization of pupils of the 2nd grade of elementary school in the Karlovy Vary region.

Keywords

Addiction, addictive substances, family, peer group, puberty, risky behavior, socialization, student.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 CHARAKTERISTIKA ŽÁKA.....	11
1.1 Osobnost žáka v období pubescence a rané adolescence	12
1.2 Rizikové chování	15
1.3 Subkultury mládeže	17
2 SOCIALIZACE	19
2.1 Definice.....	19
2.2 Vybrané pojmy	19
2.3 Základní aspekty a činitele socializace	20
2.3.1 Bronfenbrennerova teorie ekologických systémů	21
2.3.2 Rodina	22
2.3.3 Vrstevnická parta	22
2.3.4 Škola	23
2.4 Základní dělení socializace	24
2.4.1 Primární socializace	24
2.4.2 Sekundární socializace	25
2.4.3 Terciální socializace.....	26
2.4.4 Socializace funkční a disfunkční.....	26
3 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK.....	28
3.1 Nejčastěji konzumované návykové látky mezi žáky ZŠ	28
3.2 Závislost.....	29
3.3 Česká politika v oblasti závislostí.....	30
3.4 České a zahraniční výzkumy	31
3.4.1 Výroční zpráva o nelegálních drogách v České republice	32
3.4.2 Studie HBSC	32
3.4.3 Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD)	34
3.4.4 Studie UPOL mezi českými adolescenty	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 STANOVENÉ CÍLE A HYPOTÉZY	38

4.1	Cíle výzkumu	38
4.2	Hypotézy	38
4.3	Metoda výzkumu	39
4.4	Sběr dat a popis výzkumu	40
4.5	Charakteristika cílové skupiny.....	41
5	VÝSLEDKY DOTAZNÍKU.....	43
5.1	Shrnutí potvrzených/vyvrácených hypotéz.....	68
5.2	Vyvození závěrů	69
5.3	Diskuze a doporučení.....	70
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	73
	SEZNAM ZKRATEK	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce si autorka zvolila „Vliv návykových látek na socializaci žáka 2. stupně základní školy.“ Toto téma je velmi aktuální, protože se mezi žáky základních škol konzumace návykových látek vyskytuje v celé populaci a je potřeba ji věnovat pozornost, aby docházelo k účinné prevenci a časné intervenci. Právě období pubescence bývá obdobím, kdy žáci s návykovými látkami začínají experimentovat. I nevinné experimentování může mít velký vliv na vznik doživotní závislosti.

Téma práce je autorce velmi blízké, protože pracuje jako učitelka speciální třídy na druhém stupni základní školy ve vyloučené lokalitě, kde je užívání především nikotinových výrobků mezi žáky veliký problém. Autorka je často svědkem abstinčních příznaků i u velmi mladých žáků, proto by ráda zmapovala prostřednictvím průzkumu v praktické části této práce aktuální situaci v kraji, ve kterém působí jako pedagog, aby byla schopna poskytovat primární prevenci i včasnou intervenci při vzniku závislosti svých žáků.

Hlavním cílem této práce, je prozkoumat vliv návykových látek na socializaci žáka 2. stupně ZŠ v Karlovarském kraji. Ke komplexnímu zmapování problematiky návykových látek a jejich vlivu na socializaci poslouží také dílčí cíle, kterými autorka zmapuje zkušenosti s užíváním návykových látek. Zjistí také, jakou roli hrají v postojích žáků vůči návykovým látkám socializační činitelé.

Bakalářská práce je zaměřená teoreticko-empiricky, začíná tedy teoretickou částí, která obsahuje 3 kapitoly. První kapitola se věnuje charakteristice žáka 2. stupně ZŠ, tomu, co tvoří jeho osobnost. Je zde také vymezeno rizikové chování a subkultury mládeže, které s rizikovým chováním často úzce souvisí.

Druhá kapitola je pak věnována socializaci. Nejprve je nutné definovat, co tento pojem znamená. Autorka také uvedla vybrané pojmy, které se k socializaci pojí. Dále se v této kapitole dozvíme informace o základních aspektech a činitelích socializace. Závěr kapitoly je věnován dělení socializace podle vývojových období a její funkčnosti.

Poslední, třetí kapitola teoretické části přináší pohled do oblasti užívání návykových látek u adolescentů. Jsou zde popsány nejčastěji konzumované návykové látky mezi žáky 2. stupně základní školy. S užíváním se také pojí pojem závislost, kterému je zde věnována samostatná podkapitola. Autorka také shrnula poznatky o politice ČR v oblasti

závislostí. V závěru této kapitoly autorka představila vybrané české a zahraniční výzkumy, které se věnují užíváním návykových látek u adolescentů, splňujících věkové podmínky této práce.

Na teoretickou část navazuje část praktická. Zde autorka s ohledem na cíle této práce stanovila několik hypotéz, které budou následně potvrzovány či vyvraceny, a to díky výsledkům kvantitativní výzkumné metody, prostřednictvím dotazníkového šetření. Dotazník bude distribuován mezi žáky 2. stupně základních škol v Karlovarském kraji. Typ výběru vzorku respondentů byl záměrný, tak aby v kategorii demografického umístění studované školy byla každá kategorie zastoupena přibližně stejným počtem respondentů. Výsledkům dotazníku se věnuje poslední kapitola praktické části této práce.

Původní záměr autorky práce využít při výzkumu metodu kazuistiky a pozorování se neuskutečnil. Pro psaní kazuistiky konkrétního problémového žáka, autorka oslovila jeho zákonného zástupce, kdy se mu snažila vysvětlit svůj záměr, využít anonymně poznatky pouze pro účel bakalářské práce. Bohužel, zákonný zástupce souhlas se zpracováním neudělil a autorka respektovala jeho rozhodnutí.

Vzhledem k časově náročnému zaměstnání autorky práce, nebylo pro tento výzkum možné využít ani metodu pozorování. Autorka využila při sběru dat zmocněnce a sociální síť. Nebyla tak fyzicky přítomna u každého respondenta, proto vnímá tuto metodu za neobjektivní a od svého původního záměru ustoupila.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ŽÁKA

Žákem označujeme nejčastěji jedince, který navštěvuje základní školu. Pro vyšší stupně vzdělávání se častěji používají pojmy student – SŠ, gymnázia, VOŠ a VŠ a učeň – odborné učiliště. Jedná se tedy o pojem, který vyjadřuje konkrétní sociální roli, realizovanou v určitém sociálním systému (Helus, 2015, s. 328). Školní věk podle Vágnerové a Lisé (2021, s. 267–268) můžeme rozdělit na:

- raný školní věk, který zahrnuje žáky mezi 6-9 lety, kteří si osvojují základní školní dovednosti – číst, psát a počítat
- střední školní věk – od 9 do 11–12 let, který končí přestupem na druhý stupeň ZŠ; za konec tohoto období lze také označit přechod do vývojového stádia pubescence
- starší školní věk – období 2. st ZŠ, kdy se projevuje první fáze dospívání změnou prožívání, uvažování a postupným odpoutáváním se od rodiny (tamtéž)

Žáci druhého stupně dospívají ke své vlastní identitě, pro kterou jsou důležité tyto komponenty: sebepoznání, sebecit, sebehodnocení a seberealizace. K rozvoji osobnosti žáka pomáhá učení, které je významným zdrojem seberegulace. Pokud není na cestě utváření vlastní identity žák dostatečně pozitivně stimulován a přejímá negativní postoje k vlastnímu já, dochází k učební krizi (Helus, 2015, s. 84–89), která může vést k rizikovému chování.

Žák by měl být spoluaktérem výuky. „*Díky spoluaktérství je žák socializován pro své životní společenské role stejně významně, jako se to děje zvládním konkrétních témat učiva*“ (tamtéž, s. 324). Učitel by měl být schopen rozvíjet schopnosti a potenciál žáka.

1.1 Osobnost žáka v období pubescence a rané adolescence

Obecně lze **osobnost** definovat jako: „*dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby*“ (Drapela, 2008, s. 14). Dochází tak k „*nejdynamičtější komplexní proměně v životě jedince, která modifikuje všechny složky osobnosti*“ (Žaloudíková, 2013).

Samotné slovo **pubescence** nachází svůj původ v latinském slově *pubes*, které značí ochlupení, tedy jednu z charakterizujících změn v dospívání (Helus, 2011, s. 293). Do období pubescence, často označované také jako období rané adolescence, řadíme jedince mezi 11–15, někdy až 16 lety. Jedná se tedy o žáky, kteří navštěvují 6. – 9. ročník základní školy. Napovídá tomu také význam slova **adolescence**, mladý či dospívající, které vychází z lat. *adolescens* (Thorová, 2015, s. 414).

Historicky se termín adolescence objevil poprvé v 15. století, do té doby se dítě stává pohlavní zralostí dospělým, bez vývojového členění. V období renesance (14. – 17. stol) je pro nás významnou osobností Jan Amos Komenský, který upozornil na věkové zvláštnosti ve vývoji dítěte a pokusil se tyto poznatky takto využít, k periodizaci vývoje:

- dítě – od 1 roku do 7 let
- pachole – od 7 do 14 let
- mládenec – od 14 do 21 let
- jinoch – od 21 do 28 let
- muž – od 28 do 35 let
- starý muž – od 35 do 42 let
- kmet – od 42 let výše (Nielsen Sobotková, 2014, s. 19)

„*Dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je třeba co nejrychleji přežít a získat svobodu. Mají tendenci zbavit se co nejdříve dětských atributů a generalizované sociální podřízenosti*“ (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 374). Období pubescence tak vnímáme jako přechod mezi dětstvím a dospělostí (tamtéž).

Dospívání je plné vývojových změn, především biologických, které výrazně ovlivňuje řada dalších faktorů z oblasti sociální i psychické. V mozku adolescenta dochází k několikanásobnému zrychlení mozkového metabolismu a k rapidnímu růstu jeho celkového objemu. Ve velkém množství vznikají nová synaptická spojení, díky kterým se také mohou začít projevovat některé duševní nemoci (Pöthe, 2013, s. 69).

Vývoj jedince tak nelze označit za lineární proces, je zde velké množství vysoce individualizovaných a diferencovaných cest, které provází dospívání vždy v daném čase s aktuálním kontextem (Bonino, Cattelino, Ciarano, 2005, s. 2).

Temperament žáka „interaguje s prostředím, s kognitivními činiteli a s dalšími proměnnými zrání, jako je tělesná stavba a tělesný zjev“ (Fontana, 2014, s. 190).

Dospívajícího jedince čeká spousta náročných úkolů, spjatých s hledáním vlastní identity, vedoucích k dosažení přijatelného sociálního postavení. Začíná usilovat o vlastní nezávislost. Vzdělává vliv vrstevnické party, který dokáže vývoj jedince v tomto období do značné míry ovlivnit. Díky hormonálním změnám a silnějšímu emočnímu prožívání, je právě nové sociální prostředí a úspěšná socializace mezi vrstevníky velmi důležitá (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 373–374).

Vytváření vlastní **identity** tak lze označit za hlavní vývojový úkol dospívajícího. Díky odpoutání se od rodičů, získává adolescent takovou míru autonomie, aby vstoupil do světa jako plně soběstačný jedinec (Thorová, 2015, s. 416). Utváření identity je součástí „dlouhodobého procesu utváření vztahu k vlastnímu já. Formování identity probíhá v různých oblastech života – rodina, škola, práce...“ (Nielsen Sobotková, 2014, s. 32).

Obrázek 1: Adaptační mechanismy pubescentů spojené s vývojem identity a vztahů

IDENTITA	VZTAHY
Dospělost	S vrstevníky
Dosažení autonomie	Komunikace
Identifikace a diferenciacie	Sdílení jednání a emocí
Sebepotvrzování a experimentování	Sdílený rituál
Překračování limitů	Napodobování
Vnímání vlastní kontroly	Zkoumání reakcí a limitů
Vyhledávání nových zážitků	S dospělými
Coping (zvládání) a únik	Zkoumání reakcí a limitů
	Diferenciacie a opozice

Zdroj: Nielsen Sobotková, 2014, s. 37

Myšlení dospívajícího se posouvá na abstraktní úroveň, čímž se mění morální uvažování a hodnotový systém pubescentů. Posouvá se vnímání světa i s jeho pravidly, principy a ujasňování si vlastních hodnot (Krčmářová et al., 2012, s. 77).

Díky emoční nestabilitě, jedinci v tomto věku, často střídají nálady i několikrát během jednoho dne, a tak bývá pro okolí obtížné, správně pochopit osobnost adolescenta. Trpělivost a vyšší míra tolerance, může být v tomto náročném procesu velmi přínosnou podporou.

Je potřeba si uvědomit, že je na dospívajícího v tomto období kladeno více sociálních požadavků, které ho mají připravit na samostatný život se sociálně zodpovědným chováním. Je tak vystaven vyšší míře stresu, kterou mohou provázet negativní projevy úzkostí, se strachem dospět (Thorová, 2015, s. 414). Velkým krokem v závěru pubescence bývá pro jedince ukončení povinné školní docházky, spjaté s rozhodováním o směru pracovního uplatnění (Krčmářová et al., 2012, s. 77).

Prostřednictvím pravidelné školní výuky, dochází vlivem sekundární socializace, k učení se neosobním nárokům a přijímání všeobecně platných společenských požadavků, které jedince formují ke správnému řešení rozporů mezi tužbami a společenskými očekáváními v dospělosti. S absencí těchto dovedností, by pak dospělému mohlo jakékoli omezování se činit velké obtíže a hrozilo by v důsledku dlouhodobého stresu nějaké psychosomatické či neurotické onemocnění. Nevylučuje se ani případná deviace. **Školní docházka** pak přispívá k integraci jedince, čímž se posiluje soudržnost celé společnosti (Jedlička, 2017, s. 129).

Díky dnes již běžnému životu dětí na sociálních sítích, bývá na pubescenty často vyvíjen tlak, na brzké sexuální dozrávání, k čemuž také přispívá fakt, že se hranice vstupu do puberty stále snižuje. Koluje tak mezi dětmi velké množství nerealistických představ ve vztahové rovině, což může vyvolávat nejen vlny nervozity, ale také řadu nežádoucích projevů, jako např. deprese, agrese vůči okolí aj. Bez včasné intervence, dokonce mohou tyto projevy vyústit v adolescentní krizi.

Vlivem většího zájmu dospívajících o svůj vzhled, bývá také zvýšené riziko rozvoje onemocnění, označovaného jako poruchy příjmu potravy, dle MKN-10 klasifikovaných jako F50 (uzis.cz). Velmi tomu napomáhají stále se zvyšující nároky na lidskou dokonalost. Chybné představy o vlastním ideálu mohou také napomoci k experimentování s návykovými látkami.

Za vhodnou prevencí lze považovat budování vysoce kvalitního vztahu rodiče s dítětem, který napomáhá k dobrému sociálnímu, mentálnímu i emočnímu fungování v době pubescence (Thorová, 2015, s. 418).

1.2 Rizikové chování

„Rizikové chování v dospívání zůstává stále vážnou hrozbou nejen pro život adolescentů, ale celé společnosti – pro kterou znamená i nemalé ekonomické zatížení“ (Csémy a kol., 2014, s. 38). Jedná se o značně sebedestruktivní chování, kterému je důležité věnovat velkou pozornost, nejen kvůli aktuálnímu ohrožení dospívajícího, ale také kvůli dalšímu vývoji, který může být pro dospívajícího jedince dost nepříznivý (cmhcd.cz).

Důležité je, si uvědomit, že provokativní chování a testování hranic i reakcí dospělých, přispívá k získávání sociálních zkušeností, které většinou pubescenti testují v bezpečném, známém prostředí, mezi blízkými osobami a v rámci vrstevnické party. Díky aktivní pomoci se správným vzorem sociálních dovedností pak vytváříme nejlepší podmínky pro prevenci vzniku konfliktních situací (Thorová, 2015, s. 415). Takovéto chování můžeme označit za zdravou adolescentní krizi, která k budování vlastní identity patří (Nováková, 2015).

Označení chování za problémové je vysoce subjektivní a ani odborníci se na něm často neshodnou, proto při posuzování projevů chování využíváme tyto nástroje: „hodnotová měřítka, morální schémata a toleranci posuzovatele, stejně tak osobnostní, sociální i zdravotní aspekty vztahující se k dítěti“ (Hutyrová a kol., 2019, s. 63).

Např. Jessor (1991) definuje problémové chování takto: „Problémovým chováním se rozumí jakékoli chování dospívajícího, které může ohrozit jeho vývoj, ať už si je sám adolescent vědom jeho rizikovosti, nebo není – ve druhém případě je naším úkolem ho na rizikovost upozornit.“

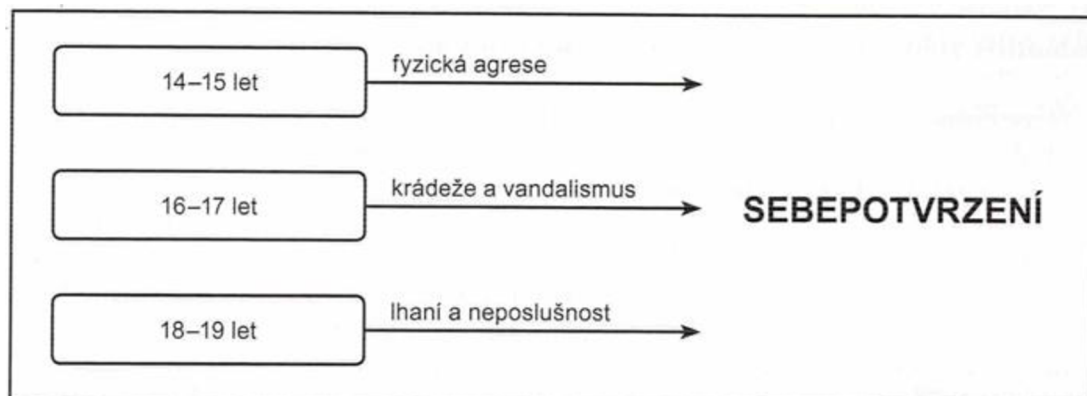
Období adolescence je v tzv. konvenčním stupni vývoje, kdy je jedinec, díky rozvoji vnímání, schopen přihlížet k různým perspektivám a okolnostem. Odprošťuje se od normy hodného dítěte a přijímá normu řádu a zákona (Nielsen Sobotková, 2014, s. 31).

Vnímání morálních norem je v tomto období absolutistické, pro všechny musí platit stejně. Kompromis je často chápán jako zbabělost, kdy dochází k častým konfliktům s okolím a pocitů zklamání pubescenta. Následkem pak může být hrubý cynismus a bezohledný egoismus (Farková, 2017, s. 200).

Při nedostatečném prostoru, s malou příležitostí smysluplné socializace do světa dospělých, se mohou vyskytnout nežádoucí, rizikové až nebezpečné cesty formování

vlastní identity např. „*parta s delikventním zaměřením, sekta, sexuální promiskuita, experimentování s drogami apod.*“ (tamtéž).

Obrázek 2: Tři typy antisociálního chování a jejich vztah k potřebě sebepotvrzení

Zdroj: Bonino, Cattelino, Ciarano, 2005.

Jednotlivé způsoby chování v adolescenci s možností rizikového jednání:

- **nápodoba dospělých** – snaha o brzkou socializaci do světa dospělých sebou nese riziko předčasně vyspělého chování, jako je kouření cigaret, konzumace alkoholu nebo sexuální chování
- **dosazení autonomie** – dospívající jedinec demonstruje jak na sobě, tak na ostatních, že je schopný dělat vlastní rozhodnutí bez vlivu dospělých. Zde hrozí např. užívání drog, sexuální chování, stravovací návyky i antisociální chování
- **Identifikace a diferenciaci, vlastní kontrola** – např. s uživateli drog
- **sebepotvrzování a experimentování** – např. nebezpečné řízení auta
- **Překračování limitů** – např. užívání návykových látek
- **Vyhledávání nových zážitků** – nebezpečné jednání, užívání psychoaktivních substancí, sexuální chování apod.
- **Coping (zvládání) a únik** – negativní návyky pro zvládání neúspěchu – užívání marihuany a jiných drog, poruchy příjmu potravy apod.
- **Komunikace** – pod vlivem návykové látky
- **Sdílení zážitků a emocí** s užitím návykové látky
- **Sdílný rituál** – skupinové agresivní jednání, vandalismus

- **Napodobování a soutěživost**, zkoumání reakcí a limitů – napodobování rizikového chování vrstevníků např. nebezpečné hry, deviantní jednání apod.
- **diferenciace a opozice** – opačné jednání, než jaké si přejí rodiče (Nielsen Sobotková, 2014, s. 35–36)

Mezi nejvíce vulnerabilní skupiny patří adolescenti, páchající trestnou činnost, jedinci v ústavní péči, adolescenti bez vzdělání či s problémovým prospěchem. Dále ti, jež vyrůstají ve znevýhodněných rodinách, či oblastech a ti, kteří se pohybují v místech, kde je vyšší koncentrace uživatelů drog (Šťastná, Šucha eds., 2010, s. 13).

Nielsen Sobotková (2014, s. 45) také uvádí, že WHO vnímá adolescenty za samostatnou rizikovou skupinu, a proto stanovila **syndrom rizikového chování mládeže (SRCH-D)**, který má 3 složky:

1. negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – poruchy chování, agrese apod.
2. rizikové chování v oblasti reprodukční – předčasný sex, promiskuita apod.
3. zneužívání návykových látek – klesá věk uživatelů a roste podíl dívčí populace

„Rizikové chování v adolescentním věku je nejvíce zastoupeno právě konzumací alkoholu, kouřením cigaret a zkušenostmi s drogami, zejména s marihuanou“ (Nielsen Sobotková, 2014, s. 47).

1.3 Subkultury mládeže

Podle Macka, jsou subkultury mládeže výrazem pro hledání vlastní identity s nápadnými vnějšími projevy nebo identifikací k určitému životnímu či hudebnímu stylu s odlišnou barvou vlasů, oblékáním se, stravováním se apod. (In: Nielsen Sobotková, 2014, s. 31). Jsou to tedy minoritní skupiny mladých lidí, se společnými zájmy, které jsou rozdílné od kultury majority.

Kultura mládeže vznikla nejdříve jako *„opozice ke kultuře dospělého světa, postupně však získává stále specifitější a relativně autonomní charakter“* (Macek, 2003, s. 39).

Pro členění subkultur mládeže, je důležitý jednotný styl, který lze označit jako symbol či znak, který se skládá z image (vzhledu), vystupování (postoje, styl chůze) a argotu (speciální slovní zásoba a styl komunikace) (Smolík, 2010, s. 36).

U jedince, který přejímá normy subkultury, vzniká pravděpodobnost deviace tím, že integraci do majoritní kultury často odmítá a dochází tak ke směrům ovlivňující chování jedince. Např. únik před životními situacemi do užívání alkoholu a drog. Konflikty vyvolávané s okolím, jako msta za nepochopení minority majoritou nebo kriminalita s ekonomickým, sexuálním a jiným kontextem (Helus, 2015, s. 183–185).

„Rizikové prvky vyplývající z členství v subkulturách jsou současnou mládeží bagatelizovány. Ochota připustit rizika spojená se členstvím v subkultuře je nepřímo úměrná přirozené snaze (mladého) člověka po osamostatnění se od institucionalizované konformity současného světa“ (Jusko In: Smolík, 2010, s. 48).

Instituce a společnost, pak akceptují subkultury mládeže v takové míře, která je úměrná míře rizik, která souvisejí se znaky dané subkultury (tamtéž).

Na **socializaci** jedince v rámci subkultury můžeme pohlížet v několika úrovních:

- úroveň 1 – jedinci, vnímající svou vlastní identitu, jako součást určité subkultury mládeže
- úroveň 2 – zde se zvyrazňuje jak identita jedince, tak party. Dochází ke každodennímu setkávání mládeže, kde jsou při debatách utvrzovány společné myšlenky a postoje
- úroveň 3 – ostatní členové jsou vnímáni jako celek, každý je respektovaným členem
- úroveň 4 – širší pojetí jednotlivých subkulturních skupin, které se identifikují ke stejné subkultuře
- úroveň 5 – setkávání rozdílných subkulturních skupin a konflikty mezi nimi
- úroveň 6 – koalice mezi rozdílnými subkulturami
- úroveň 7 – subkultura národní úrovně, charakteristiky jednotlivých entit (Smolík, 2010, s. 40–47)

2 SOCIALIZACE

2.1 Definice

Definice socializace nalezneme v odborné literatuře mnoho. Všechny se však svou podstatou shodují, že se jedná o postupné vrůstání jedince do společnosti a jeho neustálou adaptaci na nové životní podmínky, kdy dospívající není jen pasivním objektem, ale také aktivním činitelem konkrétní interakce. Mnozí ji vymezují již od prenatálního období až po okamžik smrti jedince.

Z definic v odborné literatuře autorka zvolila definici Vacínové, Trpišovské a Koti (2013, s. 83) Socializace je „*souhrn procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem, kdy se jedinec postupně prostřednictvím interiorizace (zvnitřněním sociálních norem, postojů, hodnot, názorů, návyků) a exteriorizace (určité formy chování, kterými jedinec projevuje interiorizované navenek) začleňuje do společnosti, přijímá sociální role a zaujímá sociální pozice. Výsledkem socializačního procesu by měl být jedinec schopný adaptace, adjustace a sociální dezirability a mělo by jít o osobnost sociálně zralou.*“

Definici Hartla, Hartlové (2004, s. 548) kdy je socializace „*postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu v nukleární rodině, dále v malých spol. skupinách, jako je školní třída, zájmový klub, sportovní družstvo, až po zapojení se do nejširších, celospolečenských vztahů; součástí socializace je přijetí zákl. etických a právních norem dané společností.*“

A jako poslední definici Farkové (2017, s. 144) „*Socializací rozumíme souhrn procesů vzájemné interakce mezi společností a jedincem.*“ Socializace je dlouhodobý, složitý proces, ve kterém se odráží dílčí teoretické koncepty.

2.2 Vybrané pojmy

- **adjustace** – schopnost přizpůsobit se prostředí, pod velkým tlakem společnosti, může docházet, bez ohledu na osobnost jedince, k narušení socializace
- **akomodace** – přizpůsobení se jedince prostředí
- **asimilace** – jedinec se snaží nějaké aspekty prostředí přizpůsobit svému zájmu
- **maladaptace** – neadekvátní průběh přizpůsobování se prostředí

- **sociální interakce** – vzájemné působení a ovlivňování lidmi např. v koordinaci, toleranci či kooperaci, mezi kterými vznikl určitý vztah
- **sociální konstruktivismus** – teoretický koncept, vycházející z myšlenek Vygotského, který považuje sociální realitu za produkt kontinuálního a dynamického procesu, kde je za pomoci interakce a komunikace kladen důraz na jazyk a kulturu, jenž spoluvytváří sociální realitu (Thorová, 2015, s. 181–182)
- **sociální učení** – díky působení ostatních lidí si jedinec osvojuje dovednosti, návyky, postoje i sociální role, za pomoci **nápodoby** (hlavní forma získávání sociálních zkušeností), **observace** (pozorování vzorců chování vč. důsledků), procesem **zpevnování** (vliv odměn a trestů), **anticipace** (chování se podle očekávání druhých), **identifikace** (záměrné převzetí způsobů chování zvoleného vzoru), **interiorizace** (vnitřní ztotožnění se s normou) a **exteriorizace** (přijatou normu předávat v sociálním učení dalšímu jedinci) (Farková, 2017, s. 144–151)

2.3 Základní aspekty a činitelé socializace

Socializační činitelé jsou nástrojem společnosti, kterým zprostředkovává socializaci jedince. Patří mezi ně **sociální skupiny**, v nichž je jedinec dlouhodobě začleněn (rodina, škola, vrstevnická parta). **Osoby**, se kterými je jedinec v interakci (matka, učitel, přítel). **Sdělovací prostředky** – (internet, televize, kulturní akce) (Thorová, 2015, s. 181).

Díky vzájemnému působení a ovlivňování můžeme vztah mezi jedincem a společností označit za reciproční. Nejen, že společnost formuje jedince, do jisté míry také jedinec ovlivňuje své sociální prostředí (tamtéž).

Jde o strukturální proces, ve kterém si sice dospívající stanovují vlastní normy, klíčovou roli v jejich vývoji však hrají instituce, především škola a přirozené autority (Štech In: Macek, Šafářová, 2000, s. 83–88).

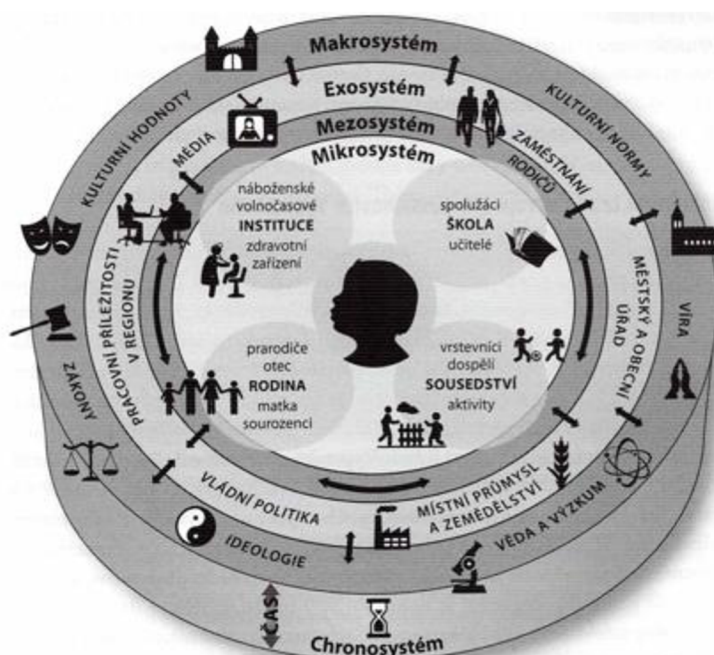
Přejímání sociálních rolí je totiž důležitou součástí socializačního vývoje každého jedince. Proto je např. i role žáka a spolužáků do jisté míry integrována do osobnosti jedince. Každá sociální role pak podporuje rozvoj konkrétních vlastností, schopností a dovedností jedince. „*Role školáka je první významnou institucionální rolí, dítě se stává členem společenské instituce, která na něj klade určité požadavky a vyžaduje jejich plnění. Škola umožňuje dítěti postupnou integraci do společnosti*“ (Žaloudíková, 2013).

2.3.1 Bronfenbrennerova teorie ekologických systémů

Americký psycholog Urie Bronfenbrenner (1917–2005) definoval vrstvy prostředí, které ovlivňují vývoj dítěte a sestavil tzv. „Bronfenbrennerovu teorii ekologických systémů (1979)“. Věřil, že bez primárních rodinných vztahů nemůže dítě fungovat v širším prostředí. Čím je dítě starší, tím jsou provázanější vazby mezi jednotlivými vrstvami, které rozdělil takto:

- **Mikrosystém** – vzájemné ovlivňování v rámci nejužších vztahů, vlivy na jedince jsou zde nejsilnější, patří sem rodina, sousedé, vrstevníci i instituce, které dítě pravidelně navštěvuje
- **Mezosystém** – umožňuje spojení mezi mikrosystémem dítěte, např. vztah rodič – učitel, rodič – soused apod.
- **Exosystém** – sociální systém ve kterém jedinec žije, např. pracovní podmínky rodičů, finanční zdroje rodiny, vláda a politika státu
- **Makrosystém** – kulturní hodnoty, normy a zákony
- **Chronosystém** – časová dimenze vztahující se k prostředí dítěte, např. nemoc rodiče, vnitřní fyziologické změny apod. (Thorová, 2015, s. 182–184)

Obrázek 3: Bronfenbrennerova teorie ekologických systémů (1979)

Zdroj: (Thorová, 2015, s. 183)

2.3.2 Rodina

Rodina je nejdůležitějším a **nejzákladnějším činitelem socializace** v životě každého jedince. Kromě socializačně výchovné funkce plní také funkce ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční, emocionální, relaxační a regenerační. Všechny tyto funkce jsou propojeny a jejich bezproblémové fungování značí funkční, integrovanou rodinu. Pokud nejsou však tyto funkce zajištěny, dochází k dysfunkci či dezintegraci rodiny (Malach, 2010, s. 101).

Rodina pomáhá jedinci rozvíjet jeho autonomní osobnost. Ke správné socializaci v dospělosti, se zde jedinec učí intimnímu sdílení, vztahovému rámci i emocionální vazbě nepodmíněné reciprocitou (Šulová, 2010, s. 178).

Za psychologické konstrukty ovlivňující socializační procesy označujeme styly rodičovské výchovy. **Nevhodný výchovný styl** může zapříčinit narušení vývoje osobnosti a vést např. ke komplexům méněcennosti či nadřazenosti. Tyto následky lze pozorovat u nadměrného rozmazlování a také u rodin, kde dochází k zanedbávání péče o děti (Thorová, 2015, s. 168–189).

Jednotlivé styly můžeme rozdělit na **asertivní, demokratický**, kdy rodiče své důvody s dětmi probírají, zajímají se o názor dítěte. Tento výchovný styl by měl děti naučit nezávislosti, sebeprosazení a kooperaci při dosažení svých cílů. **Autoritářský, přísný**, kdy je citová vřelost chápána jako slabost a dítě je zcela podřízené rodičům. Tento styl výchovy může vést jedince k agresivitě, citové chudosti a menšímu sebevědomí. **Liberální, svobodomyšlný**, kdy rodiče mají velmi málo požadavků a fungují na kamarádské úrovni. Tento styl vede ke konfliktním situacím s autoritami a vyskytuje se zde vyšší riziko poruch chování a zneužívání návykových látek. A jako poslední je zde **nedbalé rodičovství**, kdy se rodiče v životě dítěte neangažují. Děti pak těžko ovládají své emoce, bývají impulzivní, sociálně odtažití, s nižším intelektem, často chodí za školu a užívají návykové látky (tamtéž, s. 189–190).

2.3.3 Vrstevnická parta

Vrstevnická parta se pro adolescenta stává referenční skupinou a **klíčovým socializačním činitelem**, který může na vývoj osobnosti jedince působit jak pozitivně, tak negativně. Dle mnoha výzkumů je potvrzený značný vliv delikventní party na

individuální postoj jedince. V tomto období je vrstevnická parta vnímána jako náhražka rodiny, kde se jedinci dostává uznání. Volný čas strávený s vrstevníky poskytuje příležitosti k testování návykových látek. Strach z výsměchu, či zavrhnutí představuje silnou motivaci k delikventnímu jednání (Moravcová a kol., 2015, s. 113–116).

Problémové chování spojené s vrstevnickou partou může mít také charakter záškoláctví, útěku z domova, lhaní, problémy s vlastní identitou a rodinné problémy (Čech, Zvoničková, 2017, s. 26–27).

2.3.4 Škola

Posláním školy, kromě nabývání vědomostí, je naučit žáky, že je civilizační pokrok i rozvoj každého jedince podmíněn překonáváním překážek, které s pomocí úsilí vedou k plnohodnotnějšímu uspokojení. Pedagog by měl podporovat **zdravý životní styl** svých žáků, měl by být aktivní v otázkách **prevence sociálně patologických jevů**, při čemž by měl mít schopnost určit pedagogickou diagnózu a určit výchovnou prognózu (Jedlička, 2011, s. 16–17).

V případě častého překračování normy na straně žáka, či dysfunkce jeho rodiny, nařídí či uloží soud ústavní a ochranou výchovu, která je zajišťována v diagnostickém ústavu, dětském domově, dětském domově se školou či výchovném ústavu (Malach, 2010, s. 118).

Školám a rodičům jsou také k dispozici **střediska preventivně výchovné péče** (SVP), která mají za cíl „*předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí*“ (nuv.npi.cz). Nebo také **školská poradenská zařízení** (ŠPZ), kam řadíme pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a speciálně-pedagogická centra (SPC). Dalšími činiteli socializačního procesu u školáků mohou být **pracovníci neziskových organizací**, např. nízkoprahových klubů, metodici primární prevence a další.

Někteří zastánci teorie „descholarizace“ označují školní instituci za iniciátora problémů, které dospívající vytrhávají z přirozeného prostředí a vedou ke

„scholarizovanému“ dětství. Děti by dle této teorie neměly být dospělými usměřovány, pouze podporovány a rozvíjeny dle svých vlastních zájmů (Jedlička, 2011, s. 131).

2.4 Základní dělení socializace

Vztah mezi společností a jedincem můžeme označit jako reciproční, jelikož je jedinec společností ovlivňován a do určité míry je společnost ovlivňována jím. Dle vůdčích socializačních témat během života jedince, můžeme jednotlivé fáze socializace dělit na primární, sekundární a terciální socializaci.

2.4.1 Primární socializace

Primární socializace je velmi důležitým obdobím. K prvním socializačním vlivům dochází v **rodině**, která je důležitou součástí identity dětí školního věku. I přesto, že se vztahy k rodičům v období pubescence více diferencují, rodina stále tvoří jádro jistot a emočního zázemí. Především díky užší rodině, která se skládá z matky, otce a sourozenců, získáváme základní zkušenosti pro plnění našich vnějších rolí. Širší rodinné vazby v dnešní společnosti ztrácí svůj význam.

Díky sociální mobilitě, kdy se mladé páry často stěhují za prací daleko od své rodiny, se rozpadá dříve soudržné společenství a mladí lidé, bez podpory příbuzných, pod velkým tlakem svých ideálů častěji porušují zákon a společenský řád (Fontana, 2014, s. 37).

Socioekonomické a etnické prostředí, kterého je rodina součástí, velmi ovlivňuje způsoby, jak rodiny zachází se svými členy a jaké pak nesou projevy chování. Děti jsou stále více ohrožovány v důsledku nedostatečné péče i krutého zacházení (tamtéž).

Nejdůležitější podmínkou funkčního rodinného vztahu je aktivní sdílení života s rodinou, která je jedinci neustále k dispozici. Správný přístup rodičů pomáhá k uspokojování psychických potřeb dítěte. Rodiče tak mohou být ve vývoji dítěte ideálem při učení se nápodobou, zdrojem emoční podpory a také mohou uspokojovat jeho potřeby seberealizace (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 328–329).

Pokud v rodině dochází ke konfliktním situacím, může být dospívající jedinec vystaven zvýšené úrovni stresu. Dostatečná opora rodiny, pak snižuje intenzitu následků stresu. Opora v rodině může mít také protektivní charakter a stresory eliminovat úplně.

Dochází-li však u jedince k psychické deprivaci, jako následku absence uspokojování některých základních potřeb dítěte, bývá riziko problémového chování v období pubescence značně vysoké (Pugnerová, Kvintová, 2016, s. 45–60).

Celkové naladění jedince vůči světu neovlivňuje pouze to, jaká byla rodina, ale také výchovné klima rodiny a prostředí domova (Jedlička a kol., 2015, s. 39).

2.4.2 Sekundární socializace

Za sekundární socializaci považujeme především **vliv party vrstevníků a školského systému**. Jedná se o postupné odpoutávání se z vlivu rodiny a vrůstání do nového sociálního prostředí, které je novým determinanem sociálních vlivů na formování jedince. Díky této nové realitě, může jedinec upevňovat své vlastní postoje, učí se navazovat nové vztahové vazby a akceptovat nové normy.

Socializace je úzce spjata s **edukací**, která je ale na rozdíl od přirozeného procesu socializace záměrná (Helus, 2011, s. 261).

Na socializaci a osobnostní vývoj pubescentů má přijetí mezi vrstevníky a uspokojení potřeby kontaktu značný vliv. Díky vrstevnickým vztahům se rozvíjí jiné schopnosti a dovednosti, než jaké poskytuje činitel primární socializace – rodina. Zdokonaluje se zde spolupráce mezi dětmi, ohleduplnost, nový styl komunikace a přijímání i vytváření nových norem, hodnot a způsobů řešení problémů. Snaha prosadit se a být akceptován rozvíjí sociální porozumění a chování (Vágnerova, Lisá, 2021, s. 346).

„Vrstevnická skupina se stává významným sociálním teritoriem, v němž se dítě identifikuje“ (tamtéž, s. 347).

Mezi dospělými není dospívající vnímán jako sobě rovný, mezi vrstevníky však nalézá uznání. Adolescentní party procházejí druhým obdobím vzdoru, kdy společně testují hranice svých rodičů a školy a pokouší se překračovat či měnit normy, které v mladším školním věku přijímaly za své. Vlivem psychologa 20. st. Granville Stanley Halla se celé generace psychologů zabývají dospíváním jako stádiem krize a obdobím těžko řešitelných konfliktů mezi společnostmi a dospívajícími (Jedlička a kol., 2015, s. 40).

2.4.3 Terciální socializace

Terciální socializace se týká především dospělých jedinců, v oblasti **pracovní socializace**. Lze sem však zařadit také **intimní interpersonální vztahy** a upevňování partnerských vazeb, ke kterým dochází již v adolescentním věku. Největším rizikem, tohoto socializačního stupně, je předčasné zahájení pohlavního života vedoucí k nechtěnému těhotenství či výskytu pohlavně přenosných chorob. Dalšími riziky je násilí a agrese při romantických schůzkách. Rizikové faktory také souvisejí např. s rozchodem romantického vztahu, jenž je nejvýznamnějším prediktorem deprese a také pokusu o sebevraždu či dokonalé sebevraždy, nebo nadužívání návykových látek a s ním spojeného kriminálního jednání (Macek, Lacinová eds., 2006, s. 60–61).

2.4.4 Socializace funkční a disfunkční

Dalším ukazatelem dělení socializace je její funkčnost či úspěšnost. Jako **funkční socializaci** označujeme takovou socializaci, která splňuje tyto body:

- naplňuje svůj cíl a smysl
- jedinec si uvědomuje význam své přináležitosti pro sebe i pro druhé
- je součástí většího celku (národ, hnutí, mezinárodní společenství atd.), kde jedná zodpovědně a pracuje sám na sobě, aby plnil cíle a dodržoval normy (Helus, 2011, s. 259)

Podoby funkční socializace mohou být buď **pasivně/konformně adaptivní**, kdy jedinec podléhá společnosti bez vymezení své autonomie nebo **reflektivně adaptivní**, kdy jedinec vnímá rizika pouhé adaptace a vymezuje svou identitu a pozici (tamtéž).

Disfunkční socializace se vymezuje těmito body:

- jedinec není schopen koexistovat v trvalém, spolehlivém, harmonickém mezilidském vztahu
- začleňování do sociálních skupin jedince je neúspěšné
- jedinec nese hodnoty a normy vedoucí ke konfliktním situacím
- jedinec si neosvojil své sociální role a chová se nevhodně (tamtéž)

Za důsledek disfunkční socializace vnímáme vznik deviací, agresivní a kriminální chování. K těmto důsledkům dochází za přítomnosti těchto činitelů:

- **citová deprivace/strádání** v interakci s osobou blízkou
- **zanedbávání** lidmi, na kterých je dospívající závislý
- psychická **traumata**
- nedostatek či **absence pozitivních vzorů**
- **rozvrácená rodina**, kde jsou časté konflikty či patologické jednání
- **absence** pozitivních reálných **východisek** z nevyhovujících skutečností
- **izolace primárního prostředí**, které má vlastní normy, které okolí nesdílí

Za **pozitivně deviantní socializaci** můžeme označit takovou socializaci, jež se vymezuje proti normám např. totalitních režimů a ctí hodnoty demokracie a vymezení vlastní identity (tamtéž, s. 260).

3 UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

3.1 Nejčastěji konzumované návykové látky mezi žáky ZŠ

Alkohol – alkohol řadíme mezi nejkonzumovanější návykové látky. Jeho dynamika působení na organismus je nejznámější. Zásadním faktorem u pubescentů konzumujících alkohol je faktor fyziologický, dále sociální a psychický. Schopnost metabolizovat alkohol se rozvíjí postupně, proto je konzumované množství velice subjektivní. Společenské cítění naší společnosti je převážně proalkoholní, což dokazuje užívání alkoholu při většině významných rituálů (Heller a kol., 1996, s. 46–47).

V malém množství má alkohol povzbudivý efekt, mladiství však při konzumaci alkoholu často ztrácejí kontrolu nad svým jednáním, což má za následek negativní dopady na jejich běžné chování i na sexuální chování. Vyšší hladina alkoholu v krvi negativně ovlivňuje paměť, svalovou koordinaci i rovnováhu. Zvýšené je také riziko otravy alkoholem. Mladiství si často neuvědomují riziko, kdy i jednorázové nadměrné užití alkoholu může způsobit kóma, či selhání dechového centra vedoucího k zástavě srdeční činnosti a smrti mladistvého. Alkohol může v tomto období také sloužit jako přechodový můstek k dalším drogám (Illes, 2002, s. 9–10).

Nikotinové výrobky – mezi pubescenty je užívání nikotinových výrobků ještě výraznější než u alkoholu. Kouření bývá také spojováno s prospěchem žáků, čím horší školní prospěch, tím vyšší inklinace ke kouření (Heller a kol., 1996, s. 51).

U adolescentů, kteří kouří cigarety je zvýšené riziko přechodu k marihuaně i k jiným silnějším drogám. Organismus si na nikotin rychle zvyká. Vyšší dávka nikotinu v krvi může vést k nespavosti, v nejhorším případě také ke chronické otravě nikotinem, kdy je postižen jak dýchací a trávicí systém, tak systém krevního oběhu (Illes, 2002, s. 12).

„Vliv kouření tabáku na celkovou zdravotní zátěž je zásadní. Kouření je globálně jednou z hlavních příčin nemocnosti a úmrtnosti“ (Mravčík a kol., 2021, s. 7).

Mezi nikotinové a tabákové výrobky řadíme: cigarety, elektronické cigarety, doutníky, dýmky, vodní dýmky, bezdýmny tabák (šňupací, žvýkací, porcovaný tzv. „snus“), nikotinový sáček a zahřívaný tabák (msmt.cz).

Konopí – dnes jsou mezi mladistvými k dostání silnější odrůdy, než které lidé užívali v 70. letech. Oblíbená je **Marihuana** – usušené lístky z rostlin a **hašiš** – hmota z usušených vršku květů. Marihuana navazuje pocit euforie a uvolnění, může však mít

také halucinogenní účinky. Marihuana je mezi adolescenty lehce k dostání, je levná a díky přírodnímu složení je vnímána jako „zdravá droga“. Kouř z marihuany však obsahuje rakovinotvorné látky, proto je i zde zvýšené riziko bronchitidy či rakoviny plic (Goodyer, 2001, s. 63–65).

Vzhledem k tomu, že bývá efekt konopných látek požitých ústy pomalý, bývá průběh intoxikace vnímán jako nedostatečný a dochází k dalšímu užití konopné látky, které vede k předávkování, se závažnějším průběhem. Dochází k porušení kontaktu s realitou, poruše krátkodobé paměti či halucinacím. Může se také dostavit dlouhotrvající úzkost, panické ataky s agresivním chováním. Běžným příznakem užití konopí bývá zvýšená chuť k jídlu, zarudlé oči, euforie a smích (SANANIM kolektiv autorů, 2007, s. 153–155).

Kratom – jedná se o psychoaktivní látku, která je v ČR legálně prodávána jako doplněk stravy. Obsahuje přes 40 alkaloidů. Využívá se v lékařství při chronických bolestech i jako alternativa opiátů při abstinčních příznacích. Dospívajícími bývá kratom užíván, pro své psychoaktivní účinky, aniž by si uvědomovali rizika, která při kombinaci s dalšími psychoaktivními látkami mohou vést až ke smrti uživatele. Při dlouhodobém užívání vzniká na kratomu závislost s podobnými příznaky jako u ostatních psychoaktivních látek (prevcentrum.cz).

3.2 Závislost

„Závislostí se v užším kontextu rozumí dlouhodobý, trvalý vztah k někomu nebo k něčemu, vycházející z pocitu silné touhy nebo potřeby toto uspokojit. Takový stav ovlivňuje jednání závislého člověka a omezuje jeho svobodu“ (Státní zdravotní ústav, 2023). **Závislým je** jedinec, který drogu užívá, i když si je vědom nebezpečí, které mu užití drogy přináší. Chtěl by s užíváním přestat, ale nedaří se mu zbavit abstinčních příznaků a drogu užívá dále (Melgosa, 2003, s. 126–127).

U závislosti můžeme rozlišit **tělesnou závislost**, kdy se při abstinenci užití drogy dostaví abstinční tělesné projevy, jako je tělesná bolest, chvění se, pocení, zvedání žaludku a jiné. A **duševní závislost**, silná touha po droze, problémy soustředit se a jiné (tamtéž).

Se závislostí se pojí pojem **Craving** neboli „bažení“. *„Je to silná touha nebo puzení pít alkohol (brát drogy, hrát automaty apod.). Jde o jeden ze znaků závislosti. Bažení*

zhoršuje sebeovládání, oslabuje paměť, zhoršuje soustředění. Také zhoršuje schopnost správně se rozhodnout v dané situaci, a tím zvyšuje riziko relapsu (porušení abstinence)“ (pomocvzavislosti.cz).

Dětský organismus je vůči drogám méně odolný a dochází snáz ke vzniku závislosti. V psychické sféře zůstává záznam i u těch mladistvých, kteří drogu opustí. Neovládání životních podmínek v dospělosti, však vede často k jejímu opětovnému užívání. U adolescentů je velmi obtížné diagnostikovat co závislost je a co můžeme označit za rekreační užívání návykové látky ve formě zábavy. Jakékoliv zneužívání návykových látek však může u mladistvých negativně ovlivnit psychosociální nebo fyzický vývoj a nastolit problémy (Heller a kol., 1996, s. 38–39).

Klasifikace zneužívání (abúzus) drog lze rozdělit do 4 teoretických kategorií:

- **biologické** – podmíněné biologické poruchy
- **psychodynamické** – neuspokojené potřeby či nedořešené psychické trauma vedoucí k neurotickým konfliktům
- **sociální** – výsledek sociálního učení
- **sociologické** – teorie o sociálních deviacích (tamtéž)

„Závislému dává droga pocity vnitřní síly, sebeúcty, sebehodnoty, sebedůvěry a akceptace, které jinak v sociálním kontextu postrádá“ (Zášková, 2004, s. 36).

Návykové látky rozdělujeme dle působení na psychiku na **stimulační, tlumivé a halucinogenní. Závislosti** pak vznikají **látkové – na legálních drogách** (alkohol, tabák, tlumivé léky a léky na předpis) a **nelegálních návykových látkách** (halucinogenní látky - např. LSD, konopné drogy – např. marihuana, stimulační látky – např. kokain, těkavé látky – např. lepidla, opiáty – např. heroin) a **nelátkové závislosti** – např. gamblerství, netolismus, workoholismus, stalking, hypersexualita a kleptomanie (nzip.cz).

3.3 Česká politika v oblasti závislostí

„Česká politika v oblasti závislostí je moderní integrovanou politikou, která nerozlišuje mezi legálními a nelegálními návykovými látkami. Integruje oblasti nelegálních drog, alkoholu, tabákových a nikotinových výrobků, hazardního hraní, ale také nová témata léčivých přípravků s obsahem psychoaktivních látek, problematiky

konopi a kanabinoidů a nadužívání internetu a digitálních technologií“ (Zaostřeno [online], 2022).

Tato politika je definována jako: „*komplexní a koordinovaný soubor preventivních, vzdělávacích, léčebných, sociálních, regulačních, kontrolních a dalších opatření, včetně opatření vymáhání práva, uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a na místní úrovni.*“ (drogy-info.cz) Orgánem vlády ČR v oblasti protidrogové politiky je „*Rada vlády pro koordinaci politiky v oblasti závislostí, zřízená v souladu s § 28 odst. 3 zákona č. 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek a o změně dalších zákonů*“ (tamtéž).

Již v polovině 19. století se u nás začaly rozvíjet aktivity spojené s bojem proti návykovým látkám, díky kterým pak začátkem 20. století začaly vznikat specializované léčebné programy. Největší zásluhy má na rozvoji odvětví adiktologie český psychiatr Jaroslav Skála. Po rozpadu komunistického režimu se po roce 1989 vyvíjel obchod s nelegálními drogami velmi dynamicky. Prosazoval se pragmatický a realistický přístup, který vycházel z reálných dat a informací. Rozvíjela se také mezioborová spolupráce. Zásadní změny přinesl rok 2014, kdy vláda do drogové politiky začlenila také alkohol, tabák a hazard. V roce 2019 se přidalo nadužívání psychoaktivních léčivých přípravků, moderních technologií a digitální závislosti (Zaostřeno [online], 2022).

Díky těmto zásadním změnám se místo původního označení „protidrogová politika“ využívá pojem „politika v oblasti závislostí“.

Informačním portálem Národního monitorovacího střediska (NMS) pro drogy a závislosti je webová stránka drogy-info.cz.

V České republice je hned několik zákonů, které upravují problematiku návykových látek mezi mladistvými např. zákon č. 65/2017 Sb. - Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, zákon č. 218/2003 Sb. - Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a další zákony (psp.cz). V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže najdeme pojem děti (0–15) a mladiství (15–18) (Bendl a kol., 2016, s. 98).

3.4 České a zahraniční výzkumy

Návykové látky jsou častým tématem regionálních, celorepublikových i mezinárodních výzkumů. Některé zahrnují pouze skupinu respondentů nad 18 let, jiné se

orientují i na mladistvé uživatele návykových látek. Autorka vybrala výzkumy, které splňují věkovou kategorii této práce a blíže je v této kapitole představí.

3.4.1 Výroční zpráva o nelegálních drogách v České republice

Každoročně jsou od roku 2002 (monitoring roku 2001), během roku, či na začátku roku následujícího, vydávány výroční zprávy Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti. Pro rok 2022 vyšla již 20. souhrnná zpráva monitoringu, zaměřeného na užívání nelegálních drog v České republice. Zpráva také obsahuje „*informace o sociálních a zdravotních souvislostech užívání drog, shrnuje situaci v oblasti prevence, léčby závislosti a snižování rizik spojených s užíváním nelegálních drog*“ (drogy-info.cz).

Od roku 2021 přibyla témata aktuálního dění ve světě, jako je pandemie covid-19 a krize na Ukrajině. Zprávu zpracovává Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMS), jež je součástí protidrogové politiky Úřadu vlády ČR v aktivní kooperaci s institucemi zabývajícími se konkrétním monitorovaným tématem. NMS je samostatný organizační útvar, který koordinuje v ČR informační systém v oblasti závislosti, zpracovává informační výstupy a publikace o situaci v ČR o závislostech a je koordinátorem celostátního mezipříslušného a mezioborového informačního systému (EWS – Systém včasného varování) (tamtéž).

Kapitola 2, této výroční zprávy, se věnuje míře a vzorci užívání nelegálních drog mezi dětmi a dospívajícími. Najdeme zde studie HBSC, ESPAD a jiné „*Situace v užívání návykových látek mezi dětmi je standardně sledována prostřednictvím školních dotazníkových studií na reprezentativních vzorcích dětí a mládeže*“ (tamtéž).

3.4.2 Studie HBSC

„*Mezinárodní studie HBSC (The Health Behaviour in School-aged Children) je zaměřena na zdraví a životní styl žáků základních škol ve věku 11, 13 a 15 let*“ (hbsc.cz). „*Probíhá v pravidelných 4letých intervalech od r. 1994, poslední vlna mezinárodní studie proběhla v r. 2022*“ (tamtéž).

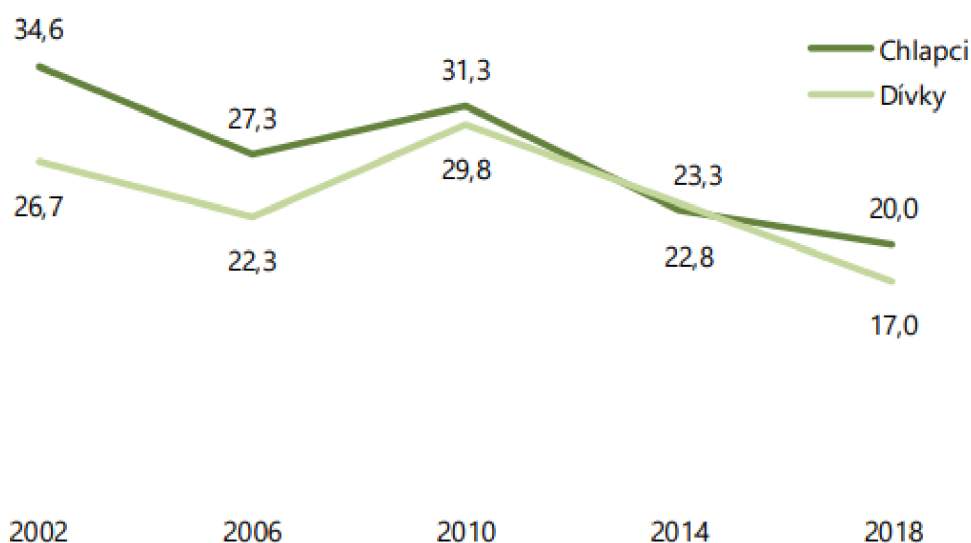
Studie sleduje chování dětí související s kvalitou jejich zdraví. Z oblasti rizikového chování sleduje ve všech věkových skupinách kouření cigaret a konzumaci alkoholu. Ve

věkové skupině 15 let je oblast návykových látek rozšířena o skupinu konopných látek. Za rok 2020 byly do výzkumu zahrnuty změny v chování dětí a dospělých v období uzavření škol a omezení volnočasových aktivit v souvislosti s pandemií covid-19. Prioritním tématem, od roku 2020, je duševní zdraví a well-being.

„Studie vychází ze stanoviska WHO (World Health Organization), že chování a životní styl v dospělosti jsou výsledkem vývoje v dětství a dospívání“ (tamtéž).

V roce 2018 byly např. zkušenosti českých 15letých adolescentů s užitím konopných návykových látek nad evropským průměrem, užití konopí uvedlo 20% chlapců a 17% dívek. Evropský průměr společně s Kanadou, ze 40 zemí, je pak 15% chlapců a 11% dívek. Oproti předchozí studii, však v ČR došlo k mírnému poklesu (tamtéž).

Graf 1: Celoživotní prevalence užití konopných látek mezi 15letými žáky ZŠ studie HBSC, v %

Zdroj: zdravagenerace.cz

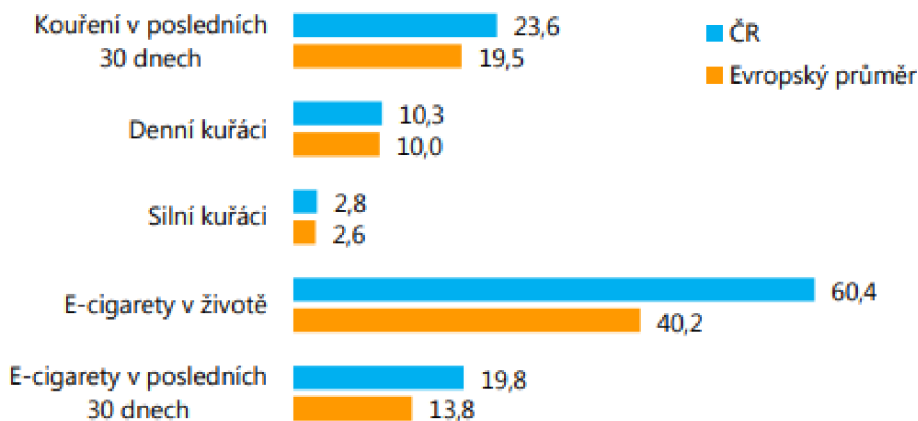
3.4.3 Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD)

Tato studie je zaměřena na žáky a studenty, kteří v kalendářním roce výzkumu dosáhli či dosáhnou věku 16 let. Týká se tedy převážně studentů 1. ročníku SŠ a žáků 9. ročníku ZŠ. Studie probíhá každé 4 roky, již od roku 1995. Nejaktuálnější je tedy studie z roku 2019. Do aktualizovaného dotazníkového šetření o nové trendy v užívání tabákových výrobků, se zapojilo 35 evropských států (ESPAD, 2019).

Výsledky studie ukazují, že mezi dospívajícími klesá konzumace alkoholu i kouření cigaret, roste však užívání elektronických cigaret. „Poslední vlna studie ukazuje, že 1 z 6 studentů (17 %) má zkušenost s užitím nelegální drogy v životě, existují ale významné rozdíly v rámci Evropy (rozpětí od 4,2 % do 29 %). Celoživotní prevalence zkušeností s nelegálními drogami v Evropě mírně klesá již od r. 2011“ (ESPAD, 2019).

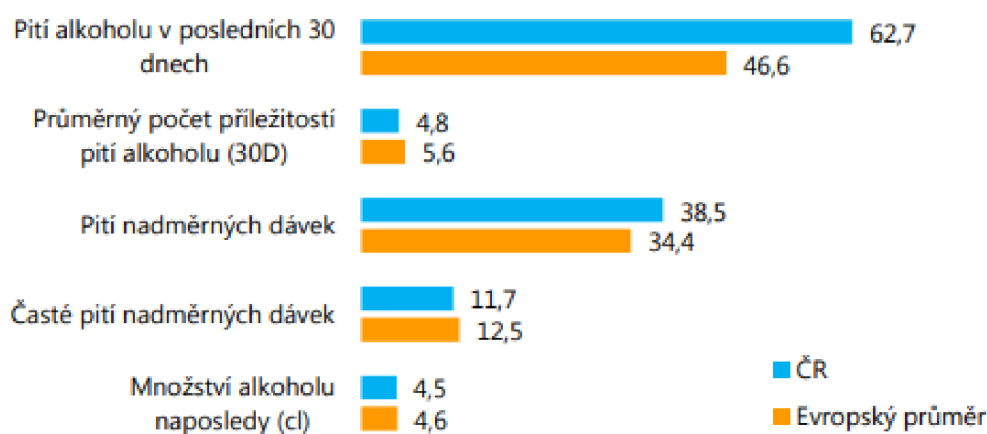
Podle výsledků výzkumu je ČR na 3.–5. místě ve zkušenostech mládeže s elektronickými cigaretami a na 4. místě v žebříčku prevalence užití alkoholu v posledních 30 dnech (tamtéž).

Graf 2: Zkušenosti s kouřením mladistvých v ČR a Evropských zemích

Zdroj: ESPAD 2019

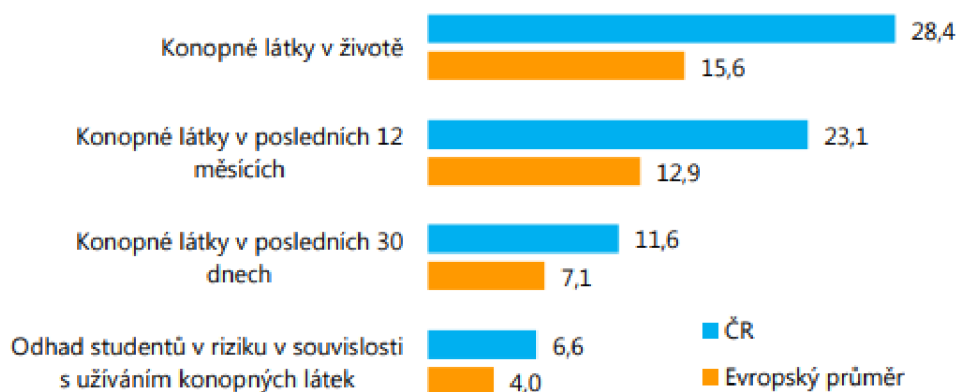
Graf 3: Pití alkoholu v ČR a Evropských zemích

Zdroj: ESPAD, 2019

Intenzivněji jsou však konzumovány konopné látky, psychoaktivní léky na lékařský předpis i nové drogy. Zpráva také poukázala na riziko hazardních her mezi mladistvými. I přesto, že dochází k poklesu užívání nelegálních drog, zůstává ČR na 1. místě ve zkušenostech s užíváním konopných látek (tamtéž).

Graf 4: Užívání konopných látek v ČR a Evropských zemích

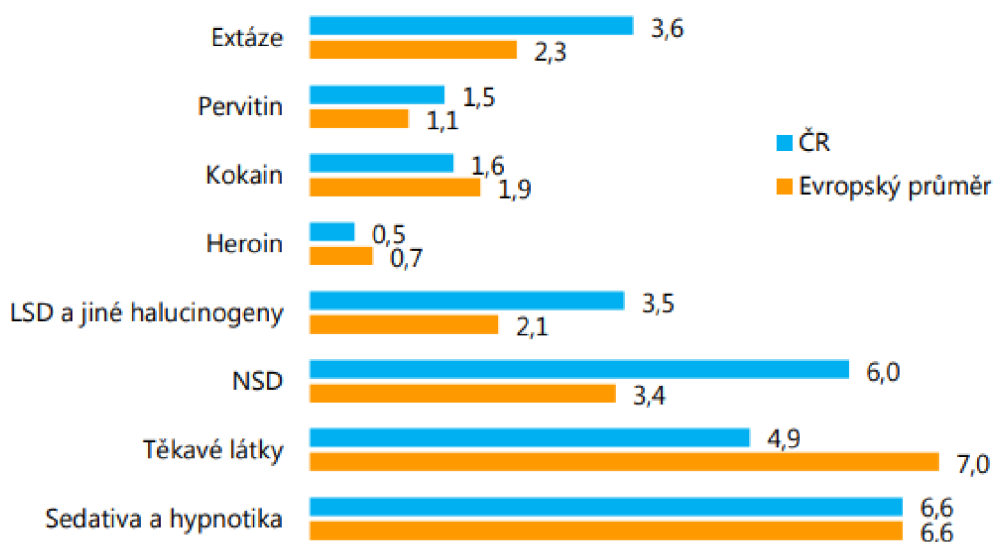

Zdroj: ESPAD, 2019

Studie poukazuje na nadprůměrné zkušenosti s užitím extáze, halucinogenů a nových psychoaktivních látek, se kterými se ČR umístila na 3. – 6. místě. V míře zkušeností je

ČR pod průměrem pouze s těkavými látkami, kokainem a heroinem. Psychoaktivní léky jsou užívány srovnatelně s celoevropským průměrem.

Graf 5: Užívání jiných návykových látek v ČR a Evropských zemích

Zdroj: ESPAD, 2019

V roce 2011 vyplynuly z regionální analýzy statisticky významné rozdíly, jak v užívání legálních drog (tabáku a alkoholu) tak nelegálních drog. Praha, Karlovarský kraj, Ústecký kraj a Jihočeský kraj patřily mezi exponovanější z hlediska kouření a Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Zlínský kraj a Vysočina z hlediska konzumace alkoholu. U nelegálních drog to pak byly především Ústecký, Karlovarský, Olomoucký kraj a Praha (Chomynová, 2014, s. 12).

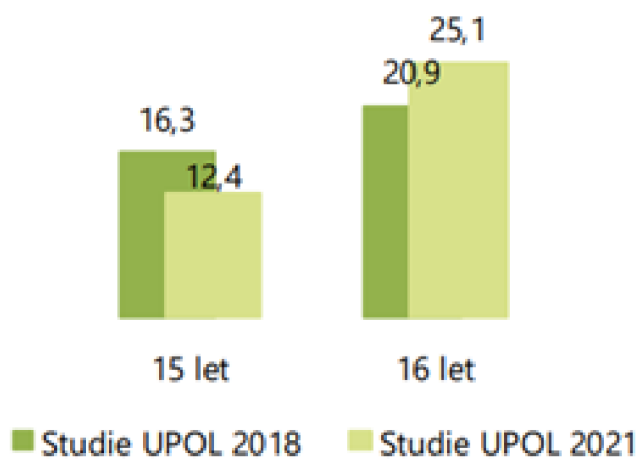
3.4.4 Studie UPOL mezi českými adolescenty

Rizikové chování včetně užívání návykových látek ve vztahu k dospívajícím dlouhodobě monitoruje i katedra psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Pro své výzkumy využívají např. screeningové dotazníky Dolejše a Skopala (2015) Výskyt rizikového chování adolescentů (VRCHA) a Škála impulzivity (SIDS) (Dolejš a Skopal, 2016) (drogy-info.cz).

Nejnovější studii realizovala Banárová a kol. (2022), ve školním roce 2021/2022. Tato studie je však zaměřená na adolescenty navštěvující SŠ ve věku 15–19let. Podobný výzkum proběhl i mezi žáky ZŠ. Jeho výsledky v kategorii konopných látek uvádí autorka práce v grafu 2 (tamtéž).

Graf 6: Prevalence užívání konopných látek mezi žáky ZŠ – studie UPOL 2018 a studie UPOL 2021, v %

Konopné látky v posledních 12 měsících

Zdroj: Chomynová a kol. (2019), Chomynová a kol. (2022a) In: drogy-info.cz

PRAKTICKÁ ČÁST

4 STANOVENÉ CÍLE A HYPOTÉZY

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem této bakalářské práce bude průzkum vlivu návykových látek na socializaci žáků 2. stupně základní školy v Karlovarském kraji. Dílčími cíli této práce bude zjištění, jaké mají žáci 2. stupně základní školy zkušenosti s užíváním návykových látek a jaký vliv v tomto ohledu hrají socializační činitelé. Autorka práce by také chtěla pomocí průzkumu zmapovat podvědomí žáků 2. stupně základních škol o nové psychoaktivní látce kratom.

4.2 Hypotézy

Výzkum praktické části této bakalářské práce, byl zaměřen na vliv návykových látek na socializaci žáků 2. stupně základních škol v Karlovarském kraji. Za výsledky průzkumu, tak lze označit zjištění, jaký vliv mají na socializaci žáků 2. stupně základních škol návykové látky a naopak, jak ovlivňují socializační činitelé postoje žáků ve vztahu k návykovým látkám. Vzhledem k věkové kategorii, na kterou je výzkum zaměřen, zvolila autorka práce jako stěžejní kategorie návykové látky alkohol a nikotinové výrobky. Do třetí kategorie pak zařadila jiné návykové látky, kde předpokládala mnohem nižší zastoupení v užívání žáky 2. stupně základní školy.

Stanovené hypotézy:

H₁: Žáci, kteří vyrůstají ve vstřícném rodinném prostředí, užívají návykové látky méně často než žáci žijící v nestálém rodinném prostředí.

H₂: 60% žáků a více, začalo užívat nikotinové výrobky i alkohol, proto, že chtěli zapadnout do vrstevnické party, kde již tyto látky někteří vrstevníci užívali.

H₃: Nejlepší přítel respondenta velmi ovlivnil jeho rozhodnutí k prvnímu užití návykové látky.

H₄: Nikotinové výrobky nejčastěji žáci užívají ve volném čase s partou a alkohol nejčastěji užívají na diskotéce/v hospodě.

H₅: Charakter vrstevnické party respondentů bude spíše kuřácký a spíše nekuřácký nežli zcela kuřácký a zcela nekuřácký.

H₆: Žáků užívajících alkohol a nikotinové výrobky je více než žáků užívajících jiné návykové látky.

H₇: 60% respondentů a více se domnívá, že jim návyková látka pomohla lépe zapadnout do vrstevnické party.

H₈: Je více respondentů s negativním vnímáním návykových látek než respondentů, kteří mají k návykovým látkám pozitivní postoj.

H₉: Psychoaktivní látku kratom znají všichni respondenti navštěvující základní školu ve velkém městě.

H₁₀: Žádný z respondentů neoznačí kratom jako psychoaktivní látku.

4.3 Metoda výzkumu

V této bakalářské práci byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu, prostřednictvím dotazníkového šetření. 2 týdny před realizací hlavního výzkumného šetření proběhla pilotáž (v rozmezí 18. 10. – 1. 11. 2022) na vzorku 20 respondentů, kteří splňovali podmínku a byli tedy žáky 2. stupně základní školy.

Díky pozorování neverbálních projevů žáků při vyplňování dotazníku, který byl rozdělen do 4 oblastí, a to: 1. identifikační otázky, 2. otázky zaměřené na alkohol, 3. otázky zaměřené na nikotinové výrobky a poslední 4. oblast zaměřenou na ostatní návykové látky, autorka práce usoudila, že je dotazník pro zvolenou věkovou kategorii příliš obsáhlý a jeho vyplňování žákům zabere více než 20 minut, kdy již po 10 minutách žáci ztráceli o vyplňování zájem, vzdychali, byli neklidní a kvalita sběru dat upadala. Tento úsudek autorce potvrdili i respondenti při zpětné vazbě.

Autorka práce tedy dotazník přepracovala a díky přehledným tabulkám, kde mohly být obsaženy všechny 3 zvolené kategorie návykových látek v jedné otázce, jeho doba vyplňování nepřekročila více než 10 minut a respondenti podali pozitivní zpětnou vazbu.

Upravený dotazník obsahuje 22 otázek. Otázky jsou uzavřené i polouzavřené. Dotazník byl sestaven tak, aby byl pro respondenty co nejsrozumitelnější a nezabral při

vyplňování mnoho času. Jeho vyplnění je zcela dobrovolné a anonymní. Před jeho vyplňováním respondenti obdrželi instrukce k vyplňování a krátké představení autorky práce i výzkumu. Tento úvod do vyplňování je společně s dotazníkem součástí příloh této práce.

Otázky 1–4 jsou zaměřeny na respondenta a jsou identifikačního charakteru. Otázky 5–8 se zaměřují na rodinu respondenta, tedy činitele primární socializace. Otázka 9 zjišťuje jaký charakter má činitel sekundární socializace – vrstevnická parta respondenta.

Následující otázky jsou věnovány zkušenostem respondenta s návykovými látkami. Poslední 2 otázky tohoto dotazníku zjišťují, jestli respondenti znají novou psychoaktivní látku kratom, jak tuto látku kategorizují a jestli mají ve svém okolí prodejní automat s touto látkou, který velmi usnadňuje její distribuci.

Vzhledem k tomu, že jsou některé otázky nepovinné a u některých lze volit vícero odpovědí, rozhodla se autorka práce uvádět výsledky šetření v celých relativních hodnotách, které jsou zcela dostačující pro průzkumu, kterým tato bakalářská práce je.

4.4 Sběr dat a popis výzkumu

Cílovou skupinou tohoto výzkumu byli žáci 2. stupně základních škol v Karlovarském kraji. Autorka práce náhodně vybrala základní školy tak, aby získala odpovědi od žáků 2. stupně, jak ve velkém městě, tak v malém městě a na vesnici.

Sběr dat proběhl osobně, návštěvou 3 základních škol a prostřednictvím zmocněnců, tedy kolegů z několika základních škol, kteří byli autorkou práce proškoleni k účasti na výzkumu. Rozdali tak dotazníky žákům 2. stupně v hodině občanské výchovy, kde byl žákům vysvětlen také záměr autorky práce. Někteří zmocněnci využili tohoto šetření k přednášce o návykových látkách a následné diskuzi o rizicích spojených s užíváním návykových látek. Jako poslední prostředek ke sběru dat autorka využila sociální sítě, kde oslovila přátele svých studentů, kteří odpovídají cílové skupině a rozeslala velké množství dotazníku do oběhu.

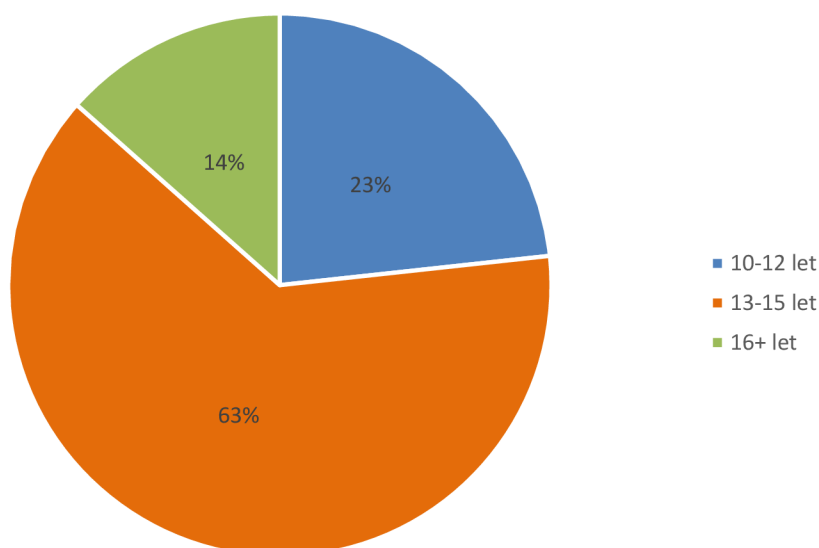
Šetření se uskutečnilo od 15. listopadu 2022 do 10. ledna 2023. Celkem bylo osloveno 814 žáků druhého stupně základních škol v Karlovarském kraji. Na dotazníkové šetření však odpovědělo pouze 305 respondentů, tedy cca 37,5 % všech oslovených žáků 2. stupně základní školy. Velmi zajímavé bylo pozorování žáků během vyplňování

dotazníků. Ve třídách bylo uvolněné klima, sem tam pronesl třídní bavič vtípnou poznámku, jakmile se však žáci dostali k otázce na nepříjemnou zkušenost s jedincem pod vlivem návykové látky, klima třídy se ve vteřině změnilo. Na většině respondentů byla negativní emoce snadno čitelná. V této části dotazníku bylo ve třídách hrobové ticho, žáci byli zadumaní a strávili nad touto otázkou nejvíce času.

4.5 Charakteristika cílové skupiny

Žákům, kteří byli do šetření zapojeni bylo v rozmezí 10 – 17let. Navštěvují 2. stupeň základní školy, tedy 6.-9. ročník. Věku respondentů se věnuje **otázka č. 2 Do jaké věkové kategorie patříš?** Nejpočetněji byla zastoupena věková kategorie 13-15let, tedy 63% z celkového počtu 305 respondentů. Jako druhá věková kategorie byla zastoupena skupina 10-12let, tedy 23% respondentů. Jako poslední jsou žáci z kategorie 16+, v zastoupení 14%, což je také tím, že se jedná pouze o 9. ročník základní školy. Z hlediska pohlaví se šetření zúčastnilo 182 dívek, tedy 60% a 123 chlapců, tedy 40%. Pohlaví respondentů bylo zjišťováno v **otázce č. 1 Jakého jsi pohlaví?**

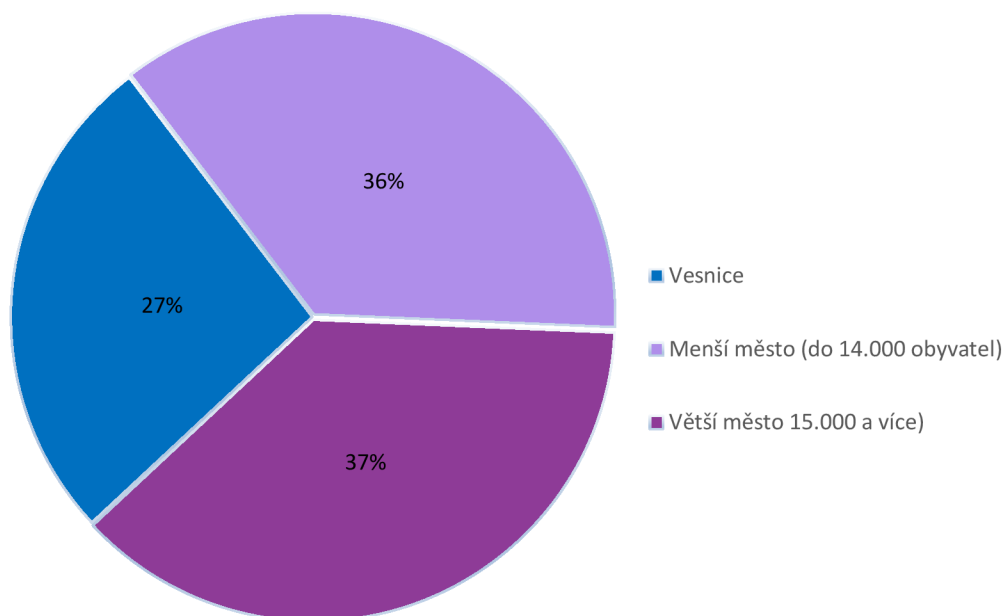
Graf 7: Zastoupení respondentů dle věku (v %)

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Mezi základní charakteristiky respondentů můžeme také zařadit **otázku č. 3 Kde leží tvá škola?** Která odpovídá na to, zdali respondenti navštěvují základní školu v malém městě, ve velkém městě nebo na vesnici. Počet respondentů z měst je poměrně vyrovnaný, 37% jich navštěvuje základní školu ve velkém městě, 36% v menším městě a 27% respondentů navštěvuje základní školu na vesnici.

Graf 8: Zastoupení respondentů dle umístění studované školy

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU

V této kapitole bude autorka práce zaznamenávat výsledky dotazníku v podobě grafů a tabulek. Každý graf bude okomentován a výsledky zde budou uváděny podle přesných počtů odpovědí v celých relativních číslech.

Otázky 4-8 mapují rodinné prostředí respondentů a tvoří tak první okruh, zaměřený na činitele primární socializace, tedy rodinu. Otázky 9–20 jsou zaměřené na zkušenosti s návykovými látkami a jejich vztahu k socializaci respondenta.

Druhý okruh otázek je tedy zaměřený na vliv návykových látek a jejich subjektivní vnímání respondentem. Poslední otázky, 21–22 se věnují psychoaktivní látce kratom.

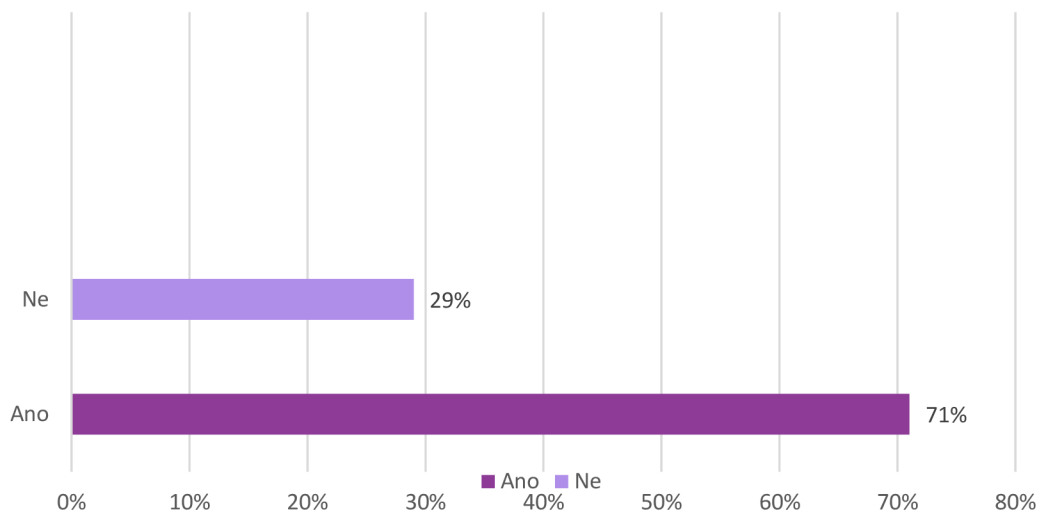
V první podkapitole najdeme přehlednou tabulku, do které autorka práce zaznamená hypotézy i s jejich výsledkem. Jestli se potvrdily, či byly vyvráceny.

Ve druhé podkapitole pak autorka práce shrne vyvozené závěry, ke kterým pomocí dotazníkového šetření došla. Zaměří se zde především na hlavní cíl této bakalářské práce, kterým je průzkum vlivu návykových látek na socializaci žáků 2. stupně základní školy v Karlovarském kraji.

Poslední podkapitolu praktické části tvoří zhodnocení celého výzkumu a doporučení autorky práce, vztahující se k vlivu socializace na užívání návykových látek u žáků 2. stupně v Karlovarském kraji.

Otázka č. 4 Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

Graf 9: Rozdělení respondentů podle trávení volného času

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

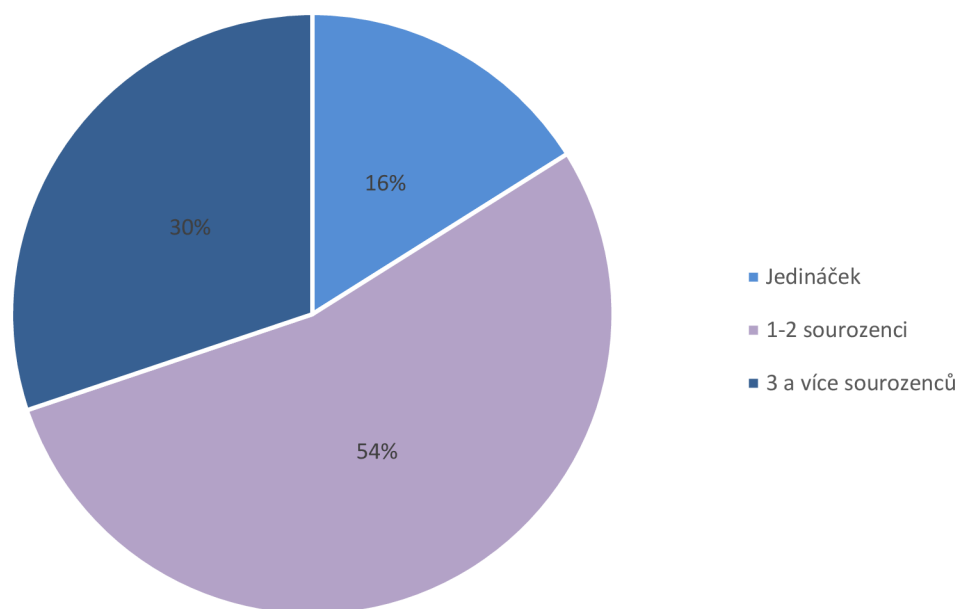
Graf 9 odpovídá na otázku č. 4. Tato otázka měla polouzavřenou odpověď a odpovídalo na ni všech 305 respondentů (100%). 29% respondentů nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Odpověď ano, tak označilo 71% všech respondentů. K odpovědi ano se váže podotázka, kde měli respondenti také dopsat, jaký kroužek navštěvují. Nejvíce respondentů navštěvující zájmový kroužek, jej navštěvuje v rámci základní školy (44%).

Díky tomuto zjištění, lze konstatovat, že nabídka zájmového útvaru v odpoledních hodinách, v rámci základních škol, slouží jako efektivní nástroj pro plánování volného času žáků a lze jej označit za součást primární prevence na základních školách.

29% respondentů pak navštěvuje nějaký sportovní klub. Nejčastějšími sporty byl u chlapců fotbal a dívky nejčastěji uváděly, že jsou členky tanečních skupin. 17% respondentů navštěvuje zájmový kroužek v rámci domu dětí a mládeže. Nejoblíbenějšími kroužky byly pro chlapce kroužky zaměřené na počítačové hry a programování, u dívek pak kreativní dílny shodně s kroužkem vaření. Zbýlých 10% navštěvuje kroužky v základní umělecké škole. Nejčastějším oborem respondentů v rámci ZUŠ byla hra na kytaru.

Otázka č. 5 S kolika sourozenci vyrůstáš?

Graf 10: Rozdělení respondentů podle počtu dětí v rodině

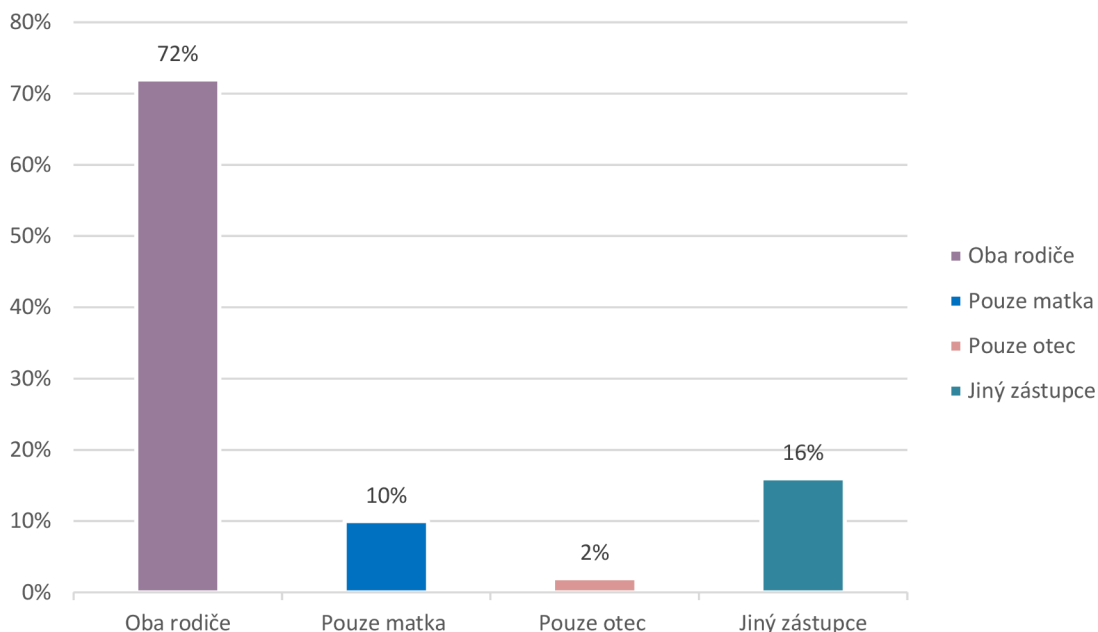

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 10 odpovídá na otázku č. 5. Tato otázka měla uzavřenou odpověď a respondenti mohli zvolit ze 3 odpovědí. Odpovědi na otázku autorka práce zjišťuje, s kolika sourozenci respondent vyrůstá. Z celkového počtu 305 respondentů (100%) vyrůstá nejvíce žáků v rodině s 1-2 sourozenci v zastoupení (54%). Se třemi a více sourozenci vyrůstá 30% respondentů a odpověď, jsem jedináček, zvolilo 16% respondentů.

Otázka č. 6 S kým žiješ?

Graf 11: Úplnost či neúplnost rodiny

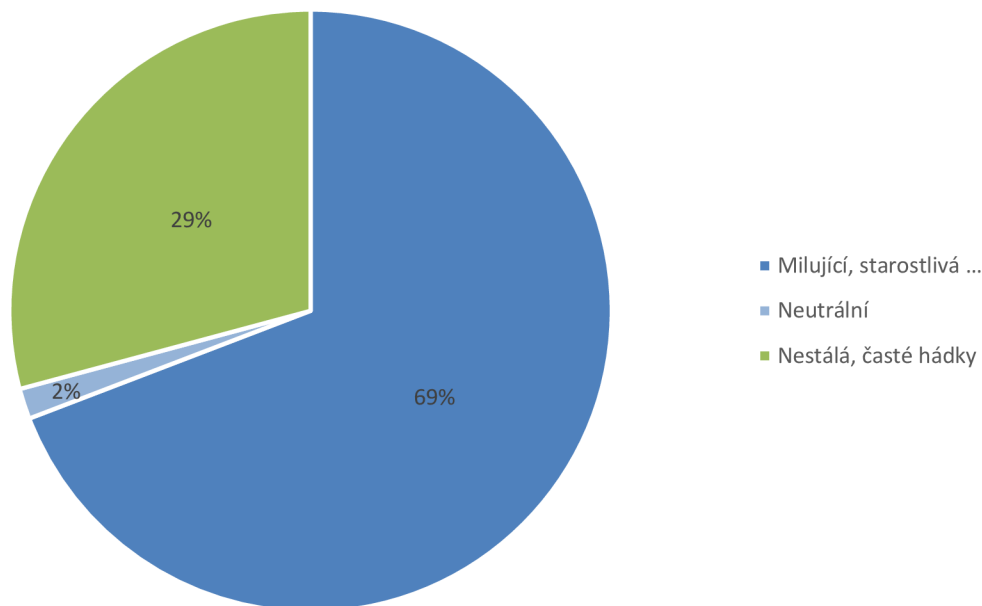

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 11 odpovídá na otázku č. 6. Tato otázka byla polouzavřená a zjišťuje, zdali respondent žije v úplné či neúplné rodině a kdo jej vychovává. Respondenti volili ze 3 připravených odpovědí a u čtvrté varianty dopisovali svou vlastní odpověď. Z celkového počtu 305 respondentů (100%) na otázku odpovědělo 72% respondentů, že žijí v rodině s oběma rodiči. 16% respondentů pak uvedlo, že je vychovává jiný zástupce, kde nejpočetnější skupinu tvoří prarodiče, teta a poslední pěstouni v zastoupení (81%, 17%, 2%). 10% respondentů uvedlo, že žijí pouze s matkou a pouze 2% respondentů pak vyrůstá pouze se svým otcem.

Otázka č. 12 Jak hodnotíš prostředí tvé rodiny?

Graf 12: Rodinné klima respondentů

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

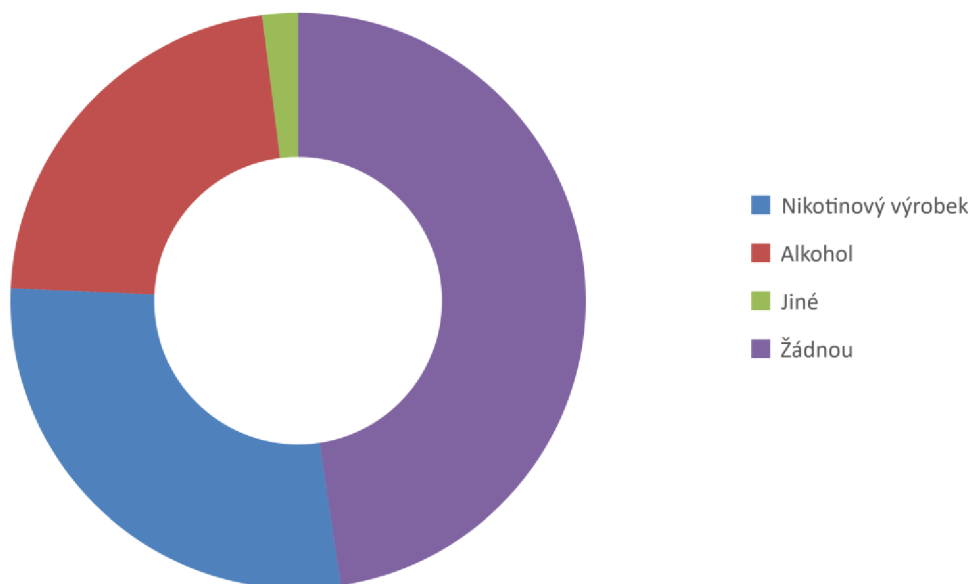
Graf 12 odpovídá na otázku č. 7. Tato otázka byla uzavřená a respondenti vybírali ze 3 odpovědí. Na tuto otázku odpovědělo všech 305 respondentů (100%). Nejvíce respondentů 69% označilo, že vyrůstá v milujícím a starostlivém rodinném prostředí. Mezi těmito respondenty se objevují jak úplní abstinenti, tak uživatelé nejméně jedné návykové látky.

Na druhém místě v zastoupení 29% byla odpověď, nestálé rodinné prostředí s častými hádkami. Všichni tito respondenti jsou zároveň uživateli nejméně 1 návykové látky. Nejméně respondentů 2%, vybralo odpověď neutrální, kde tedy nepřevažuje ani jedna ze dvou zmíněných charakteristik.

Díky odpovědi na tuto otázku je možné vyhodnotit hypotézu **H₁: Žáci, kteří vyrůstají ve vstřícném rodinném prostředí, užívají návykové látky méně často než žáci žijící v nestálém rodinném prostředí.** Tato hypotéza se **potvrdila.**

Otázka č. 8: Označ v tabulce políčko, které odpovídá užívání návykové látky v tvé rodině.

Graf 13: Užívání návykových látek v rodině respondenta

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 13 odpovídá na otázku číslo 8. Pro tuto otázku byla sestavena tabulka s maticí otázek. Otázka byla povinná a odpovědělo na ni tedy všech 305 respondentů (100%), ale pouze v kategorii, která odpovídala údajům z otázky č. 6 S kým respondenti žijí. Nejvíce respondentů uvedlo, že se v jeho rodině návykové látky nekonzumují. Z rodin, kde ke konzumaci dochází, mají největší podíl nikotinové výrobky, následně alkohol a jako poslední jsou konzumovány jiné návykové látky.

První kategorii ve vztahu k návykovým látkám tvořila matka respondentů. Z výzkumu vyplynulo, že je 47% matek zcela abstinujících. Na druhém místě se objevily nikotinové výrobky v zastoupení 28%. Alkohol označilo 22% respondentů a jiné návykové látky u svých matek označily 3% respondentů.

Druhou kategorii v tabulce tvoří otec respondentů a jeho vztah k návykovým látkám. Zde byl na rozdíl od matek nejpočetněji zastoupen alkohol a to 43%. Na druhém místě se u otců respondentů objevuje nikotinový výrobek v zastoupení 41%. Pouze 13%

otců označili respondenti za abstinenty, což je ve vztahu k matkám značný rozdíl. Stejně pak dopadla kategorie jiných návykových látek, kde stejně jako u matky respondenti označili 3% otců.

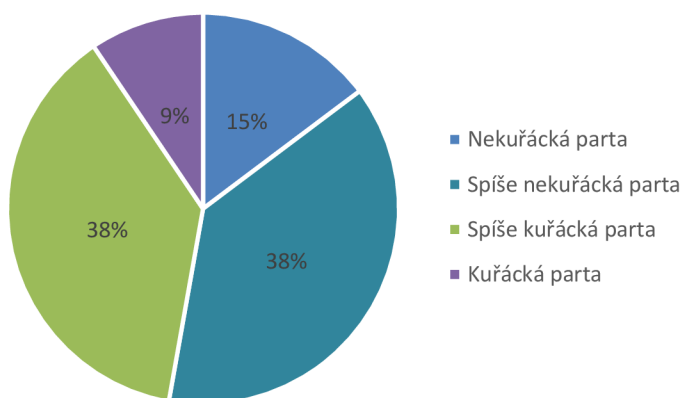
Třetí a zároveň poslední kategorii tvořili sourozenci respondentů. Na tuto otázku odpověděli pouze ti, kteří vyrůstají s 1 a více sourozenci. Nejvíce, 74% respondentů uvedlo, že jejich sourozenec, či sourozenci neužívají žádnou návykovou látku. 16% respondentů pak uvedlo, že jejich sourozenec nebo sourozenci užívají nikotinový výrobek. Na třetím místě pak alkohol v zastoupení 8%. Jinou návykovou látku označily 2% respondentů.

Otázka č. 9 Zhodnot' svou partu podle toho:

Otázka číslo 9 byla rozdělena na 3 kategorie, každá kategorie odpovídá jiné skupině návykových látek. Kategorie a je zaměřena na nikotinové výrobky, kategorie b je zaměřena na alkohol a kategorie c na jiné návykové látky.

a. kolik členů užívá nikotinové výrobky

Graf 14: Charakter party z hlediska užívání nikotinového výrobku

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

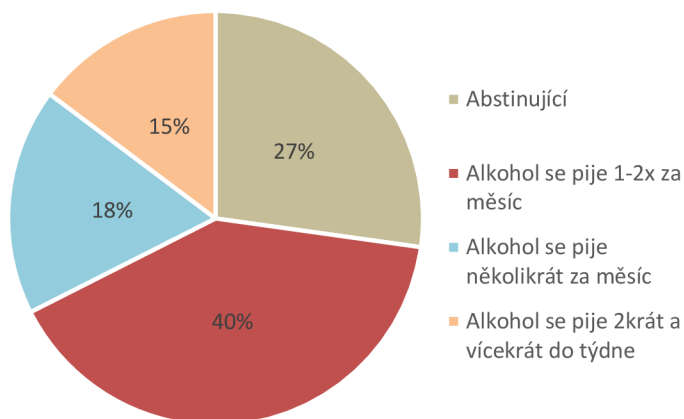
Graf 14 odpovídá na otázku č. 9, část a. Na tuto otázku odpovědělo všech 305 respondentů (100%). V části a odpovědělo shodně, tedy 38% respondentů, že je jejich parta spíše kuřácká, kde více než 50% přátel užívá nikotinový výrobek a spíše nekuřácká,

kde naopak nikotinový výrobek více než 50% přátel respondentů neužívá. 15% respondentů pak odpovědělo, že jsou součástí kuřácké party, kde všichni přátelé užívají nikotinový výrobek a pouze 9% respondentů označilo své přátele za abstinenty a jsou tak ve vztahu k nikotinovým výrobkům v partě, kde se tyto výrobky vůbec neužívají.

Tato otázka odpovídá na hypotézu **H5: Charakter vrstevnické party respondentů bude spíše kuřácký a spíše nekuřácký nežli zcela kuřácký a zcela nekuřácký.** 76% respondentů je členy spíše kuřácké a spíše nekuřácké oproti 24% respondentů z nekuřácké nebo zcela kuřácké party. Tato hypotéza se tedy **potvrdila.**

b. kolik členů konzumuje alkohol

Graf 15: Charakter party z hlediska konzumace alkoholu

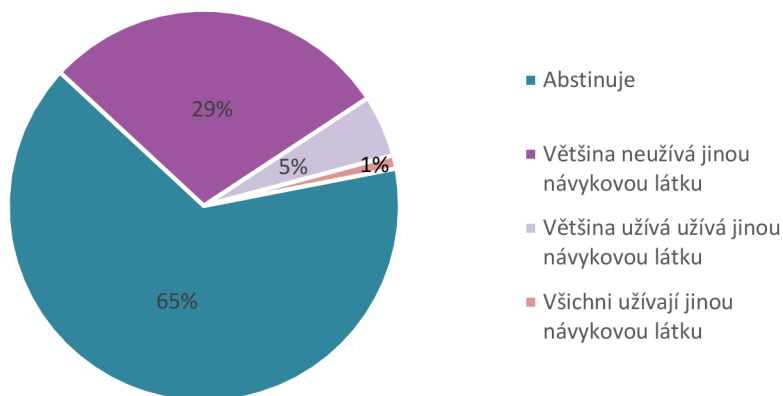

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 15 odpovídá na otázku č. 9 část b. Nejvíce respondentů označilo, že se v jejich partě alkohol konzumuje 1-2x za měsíc, což lze označit za příležitostné užití a u dospělých jedinců, nad 18 let, by tato odpověď neznamenal problém. Autorka práce však předpokládá, že se respondenti nepohybují pouze s přáteli staršími 18 let a je tak alkohol konzumován i mladšími jedinci. Pouze 27% respondentů patří do abstinující party. Znepokojující jsou pak výsledky v kategorii, kdy se alkohol pije v partě respondentů několikrát za měsíc v zastoupení 18% a 2 krát a vícekrát do týdne v zastoupení 15% respondentů.

c. kolik členů konzumuje alkohol

Graf 16: Charakter party z hlediska užívání jiných návykových látek

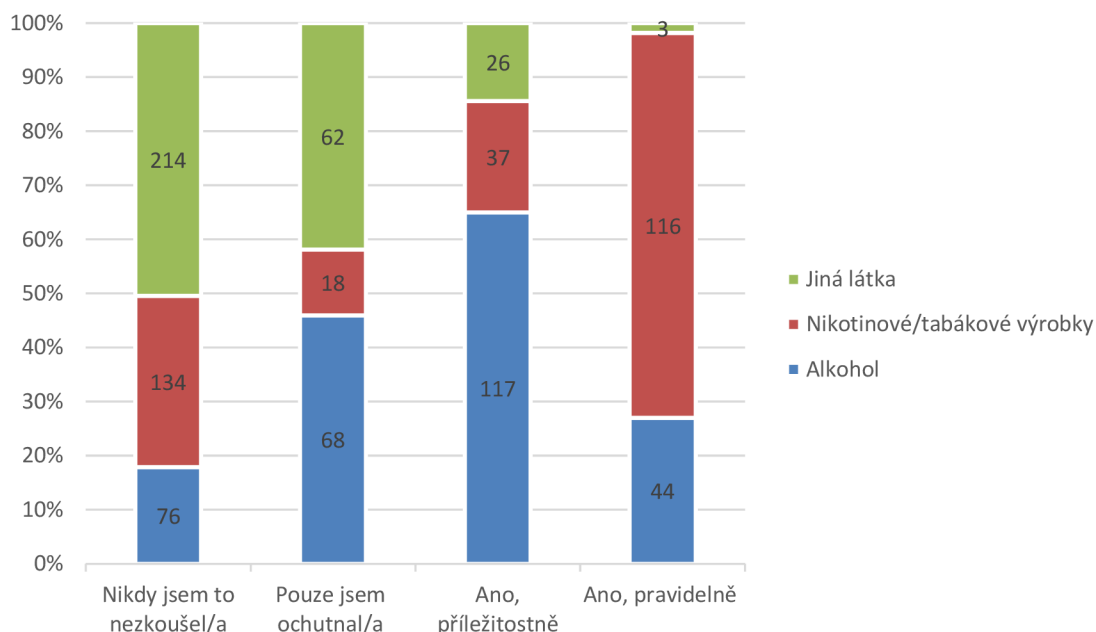

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 16 odpovídá na otázku č. 9 část c. Tato část otázky je zaměřena na jinou návykovou látku v partě respondentů. Největší podíl má s tímto kritériem abstinující parta v zastoupení 65%, dále parta, kde většina jinou návykovou látku neužívá v zastoupení 29%. 5% respondentů pak označilo svou partu za takovou, kde většina jinou návykovou látku užívá a 1% respondentů svou partu označilo zcela za uživatele jiné návykové látky.

Otázka č. 10 Označ v tabulce políčko, které odpovídá tvé zkušenosti s danou návykovou látkou.

Graf 17: Rozdělení respondentů dle jejich zkušeností s užíváním návykových látek

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 17 odpovídá na otázku č. 10. Na otázku odpovědělo všech 305 respondentů (100%). Pro odpovědi na tuto otázku autorka práce sestavila tabulku se 3 kategoriemi návykových látek a 4 kategoriemi zkušeností respondentů. Pro lepší přehlednost a co nejkratší časový interval při vyplňování pak respondenti pouze zaškrtovali zvolená políčka s odpovědí. Odpovědi jsou znázorněny grafem, v obecné rovině a v tabulce s přesnými relativními údaji.

V kategorii nikdy jsem to nezkusil/a se označili respondenti nejčastěji jinou návykovou látku, na druhém místě pak nikotinové výrobky a nejméně respondentů pak nemá osobní zkušenost s alkoholem.

U pouhého ochutnání či vyzkoušení dané návykové látky zvolilo nejvíce respondentů možnost alkoholu a těsně za ním jinou návykovou látku. Nejmíň respondentů pak zůstalo u pouhého vyzkoušení nikotinových výrobků.

Příležitostně pak respondenti značně nejvíce užívají alkohol, poté nikotinové výrobky a nejméně jiné návykové látky.

Pravidelně nejvíce respondentů označilo nikotinové výrobky, méně pak alkohol a nejméně jiné návykové látky.

Tabulka 1-3 znázorňuje v relativních údajích počty odpovědí respondentů na každou uvedenou návykovou látku a odpovídá tak jejich osobním zkušenostem s touto látkou.

Tabulka 1: Zkušenosti s konzumací alkoholu.

	Nikdy jsem to nezkusil/a	Pouze jsem ochutnal/a, vyzkoušel/a	Ano, příležitostně	Ano, pravidelně
Alkohol	25%	22%	39%	1%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Tabulka 1 shrnuje přehledně údaje, kdy 39% respondentů konzumuje alkohol příležitostně, 25% respondentů nemá s alkoholem žádnou zkušenost, 22% respondentů alkohol pouze ochutnala a pouze 1% uvedlo, že pije alkohol pravidelně.

Tabulka 2: Zkušenosti s užíváním nikotinových výrobků

	Nikdy jsem to nezkusil/a	Pouze jsem ochutnal/a, vyzkoušel/a	Ano, příležitostně	Ano, pravidelně
Nikotinový výrobek	44%	6%	12%	38%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Tabulka 2 shrnuje přehledně údaje, kdy 44% respondentů nikotinový výrobek nikdy neužilo, 38% jej užívá pravidelně, 12% příležitostně a jen 6% zůstalo u pouhého vyzkoušení tohoto výrobku.

Tabulka 3: Zkušenost s konzumací jiné návykové látky

	Nikdy jsem to nezkusil/a	Pouze jsem ochutnal/a, vyzkoušel/a	Ano, příležitostně	Ano, pravidelně
Jiná návyková látka	70%	20%	9%	1%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

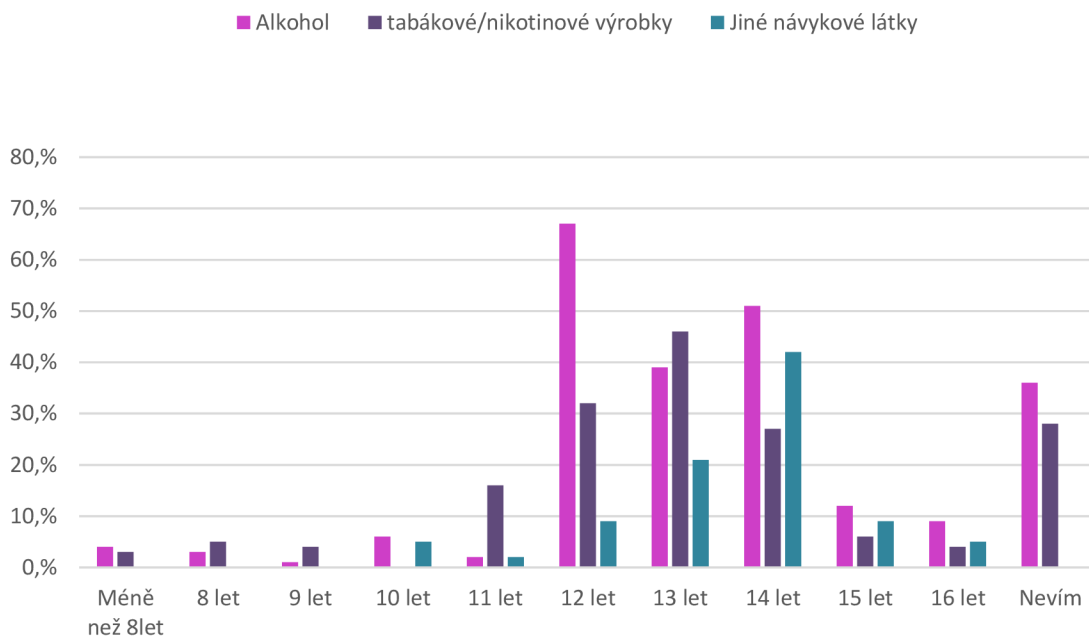
V tabulce 3, vidíme, že 70% respondentů jinou návykovou látku nikdy neužilo, 20% ji pouze vyzkoušelo, 9% ji užívá příležitostně a jen 1% uvedlo, že tuto látku užívá pravidelně.

Odpověď na tuto otázku odpovídá na hypotézu **H₆: Žáků užívajících alkohol a nikotinové výrobky je více než žáků užívajících jiné návykové látky.** Po součtu odpovědí z kategorií Ano, příležitostně a Ano, pravidelně se tato hypotéza **potvrdila.**

Otázka byla doplněna podotázkou, jakou jinou návykovou látku respondenti užívají. Na tuto otázku odpovědělo 91 respondentů. Nejčastěji je zastoupena marihuana 88%, MDMA 6%, lysohlávky 5% a pervitin 1%.

Otázka č. 11 Uved', kolik ti bylo, když jsi poprvé užil návykovou látku.

Graf 18: Rozdělení respondentů dle věku v době prvního užití návykové látky

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

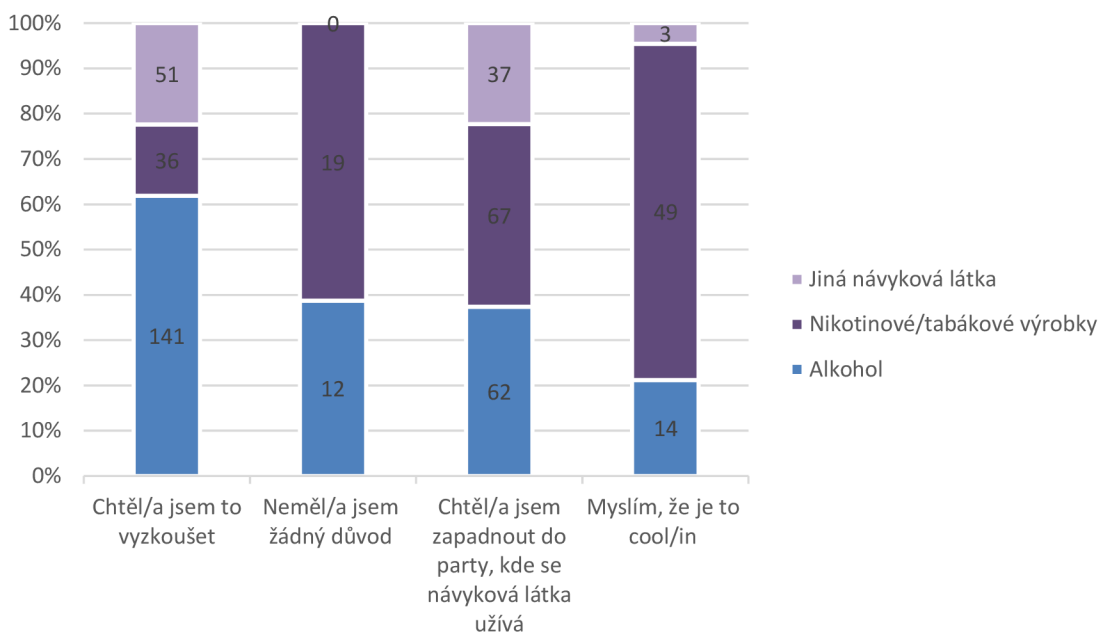
Graf 18 odpovídá na otázku č. 11. Otázka byla otevřená. V kategorii alkoholu odpovídalo 229 respondentů, v kategorii nikotinových přípravků 171 respondentů a v kategorii jiné návykové látky odpovídalo 91 respondentů. Tato otázka poukazuje na nejohroženější věk žáků druhého stupně základní školy vzhledem k prvnímu užití návykových látek. Za takový věk lze díky výsledkům šetření označit kategorii 12–14 let.

Vzhledem k demografickému rozdělení respondentů podle místa studované školy, touto otázkou autorka také zjistila to, že žáci z lokalit s velkou koncentrací nepřizpůsobivých a sociálně slabých rodin, tedy z malých měst Rotava, Habartov a Oloví v Karlovarském kraji, užili poprvé návykovou látku v méně než 8 letech až 10 letech, pouze ve 2 případech v 11 a 1 případě ve 12 letech. Ve velkém městě pak byly zastoupeny pouze kategorie 11–16 a na vesnici pouze 13–16.

Tato otázka poukazuje na nedostatečnou socializaci rodin ve vyloučených lokalitách na Karlovarsku a na nutnost lepší kooperační činnosti socializačních činitelů s činiteli primární prevence.

Otázka č. 12: Označ v tabulce políčko, které odpovídá tvému motivu k prvnímu užití návykové látky.

Graf 19: Rozdělení respondentů podle důvodu k užití návykové látky

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 19 odpovídá na otázku č. 12. Pro odpověď na tuto otázku autorka práce sestavila tabulku, kde respondenti označovali políčko odpovídající jejich motivu k prvnímu užití návykové látky. Na tuto otázku odpovídal stejný počet respondentů, jako na otázku č. 11, tedy v kategorii alkohol 229, nikotinové výrobky 171 a jiné návykové látky 91 respondentů.

Pouhá touha vyzkoušet návykovou látku se nejvíce projevila v kategorii alkoholu, na druhém místě pak tento motiv označili respondenti u jiné návykové látky a nejméně u nikotinového výrobku.

Kategorii neměl/a jsem žádný důvod označilo nejvíce respondentů jako motiv pro užití nikotinových výrobku, méně pak u alkoholu a žádný respondent takto neoznačil jinou návykovou látku.

Tato otázka odpovídá na **H₂: 60% žáků a více, začalo užívat nikotinové výrobky i alkohol, proto, že chtěli zapadnout do vrstevnické party, kde již tyto látky někteří**

vrstevníci užívali. Tuto hypotézu výsledky průzkumu **nepotvrdily**. Hypotéza by se potvrdila se pouze v případě nikotinových výrobků, u alkoholu nikoli.

Tabulka 4: Zkušenosti s konzumací alkoholu.

	Chtěl/a jsem to vyzkoušet	Neměla jsem žádný důvod	Chtěl/a jsem zapadnout do party kde se návyková l. užívá	Myslím, že je to cool/in
Alkohol	62%	5%	27%	6%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

V kategorii alkohol je na prvním místě motiv: chtěl/a jsem to vyzkoušet. Na druhém místě chtěli respondenti zapadnout do vrstevnické party. Na třetím si respondenti myslí, že je konzumace alkoholu cool/in a jako poslední v řadě motivů respondenti zvolili možnost, kdy neměli žádný důvod alkohol konzumovat.

Tabulka 5: Zkušenosti s užíváním nikotinových výrobků

	Chtěl/a jsem to vyzkoušet	Neměla jsem žádný důvod	Chtěl/a jsem zapadnout do party kde se návyková látka užívá	Myslím, že je to cool/in
Nikotinové v.	21%	11%	39%	29%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

V kategorii nikotinových výrobků zvolili respondenti jako nejčastější motiv k užití této látky to, že chtěli zapadnout do party, kde se nikotinový přípravek užívá. Na druhém místě to, že je užívání této látky cool/in. Na třetím pak byla touha nikotinový výrobek vyzkoušet a nejméně respondenti zvolili možnost, kdy žádný důvod neměli.

Tabulka 6: Zkušenost s konzumací jiné návykové látky

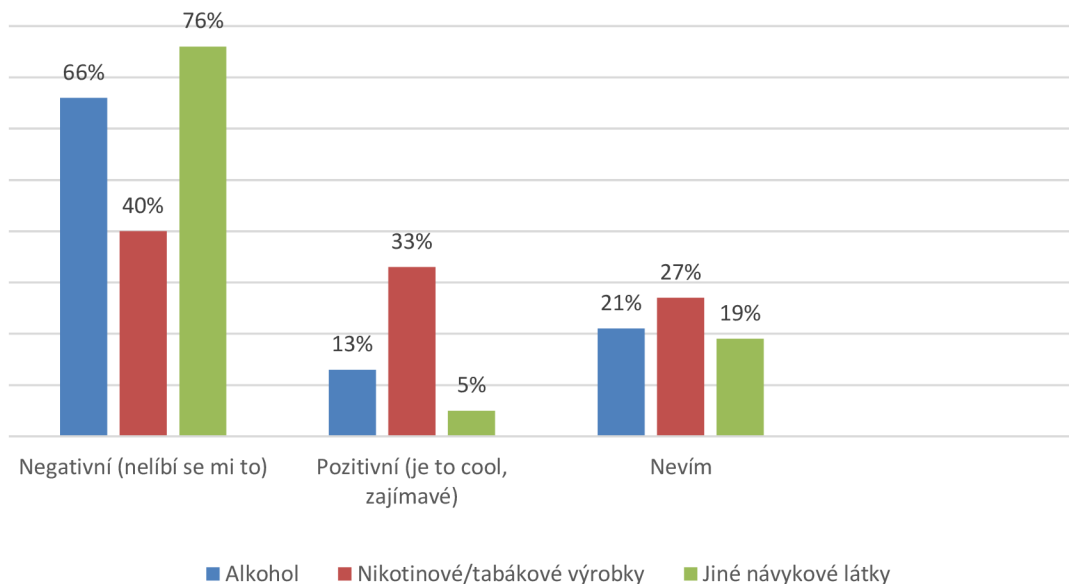
	Chtěl/a jsem to vyzkoušet	Neměl/a jsem žádný důvod	Chtěl/a jsem zapadnout do party kde se návyková látka užívá	Myslím, že je to cool/in
Jiná návyková l.	56%	0%	41%	3%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Jako motiv vyzkoušet jinou návykovou látku volili nejčastěji respondenti touhu tuto látku vyzkoušet, jako další je motivovalo zapadnutí do party, kde se tato látka konzumuje, pouze 3% si myslí, že je užívání jiné návykové látky cool/in a poslední kategorii neměl/a jsem žádný důvod ne zvolil žádný z respondentů.

Otázka č. 13 Jaký máš postoj k dané návykové látce? Odpověď označ v tabulce.

Graf 20: Postoj pubescentů k návykovým látkám

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 20 odpovídá otázce 13. Pro odpověď na tuto otázku autorka práce sestavila tabulku. Otázka byla povinná a odpovědělo na ni všech 305 respondentů. Nejvíce zastoupenou kategorií tvoří negativní postoj k návykovým látkám. K jiné návykové látce se negativně staví 76% respondentů, k nikotinovým výrobkům 40% a k alkoholu 66% respondentů.

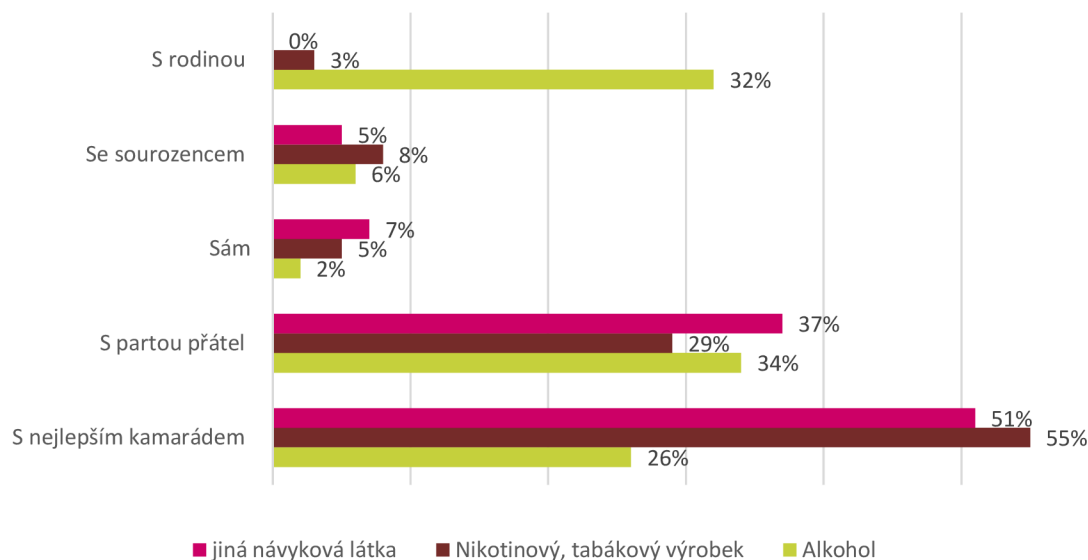
Svůj postoj pak nedokázalo zhodnotit 19% respondentů ve vztahu k jiným návykovým látkám, 27% k nikotinovým výrobkům a 21% k alkoholu.

Pozitivně návykové látky vnímá ve vztahu k jiné návykové látce 5% respondentů, nikotinové výrobky 33% a alkohol 13%.

Tato otázka odpovídá na hypotézu **H₈: Je více respondentů s negativním vnímáním návykových látek než respondentů, kteří mají k návykovým látkám pozitivní postoj.** Hypotéza se **potvrdila**.

Otázka č. 14 S kým jsi užil danou návykovou látku? Odpověď označ v tabulce.

Graf 21: V čí přítomnosti poprvé respondent užil návykovou látku

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 21 odpovídá na otázku č. 14. Na otázku odpovídalo ve vztahu k alkoholu 229 respondentů, nikotinovým výrobkům 171 respondentů a jiným návykovým látkám 91 respondentů.

Největší vliv na první užití návykové látky měl obecně nejlepší kamarád a parta přátel. V případě alkoholu také rodina, kdy se může jednat především o vypitou skleničku na rodinné oslavě.

Otázka č. 15 Označ prosím u každé návykové látky, jak moc tě jedinec ovlivnil k rozhodnutí prvního užití.

Tabulka 7: Rozdělení vlivu socializačního činitele na první užití návykové látky

	Druh látky	Vůbec	Málo	Velmi
Sám	Alkohol	53%	20%	27%
	Nikotinový výrobek	48%	23%	29%
	Jiné	64%	20%	16%
Nejlepší kamarád	Alkohol	26%	31%	43%
	Nikotinový výrobek	23%	34%	43%
	Jiné	37%	18%	45%
Parta přátel	Alkohol	33%	22%	45%
	Nikotinový výrobek	26%	27%	47%
	Jiné	44%	14%	42%
Sourozenec	Alkohol	73%	21%	6%
	Nikotinový výrobek	77%	14%	9%
	Jiné	90%	8%	2%
Rodina	Alkohol	49%	37%	14%
	Nikotinový výrobek	73%	19%	8%
	Jiné	98%	0%	2%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

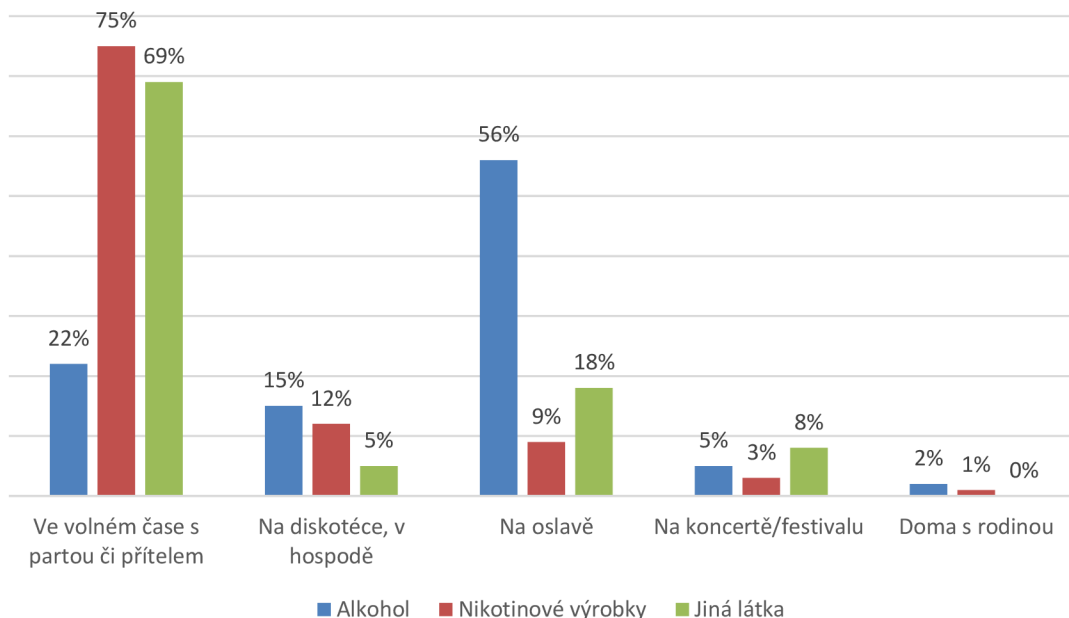
Otázce 15 odpovídá tabulka 7. K této otázce byla sestavena tabulka, kde respondenti označovali míru vlivu socializačních činitelů na jejich první užití návykové látky a odpovídalo na ni 229 respondentů v kategorii alkohol, 171 v kategorii nikotinových výrobků a 91 respondentů v kategorii jiných návykových látek.

Vlastní rozhodnutí nejvíce respondentů nepovažuje za příčinu užití návykové látky. Stejně tak toto označení volilo nejvíce respondentů v případě rodiny a sourozence. Z průzkumu naopak vyplynulo, že velký vliv na rozhodnutí respondenta užít poprvé návykovou látku má nejlepší kamarád a parta přátel.

Tato otázka je řešením hypotézy **H₃: Nejlepší přítel respondenta velmi ovlivnil jeho rozhodnutí k prvnímu užití návykové látky.** Respondenti označili intenzitu ovlivnění nejlepším přítelem jako velmi pro všechny 3 kategorie. Hypotéza se tedy **potvrdila.**

16. Uved', při jaké příležitosti návykovou látku užíváš nejčastěji.

Graf 22: Nejčastější příležitost k užití návykové látky

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 22 odpovídá na otázku č. 16. Na otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří mají s danou návykovou látkou osobní zkušenosti, a to 229 respondentů v kategorii alkohol, 171 v kategorii nikotinových výrobků a 91 respondentů v kategorii jiných návykových látek. K užití nikotinového výrobku nejčastěji respondenti využívají volný čas s partou přátel, to samé při užívání jiné návykové látky.

Alkohol pak respondenti konzumují nejčastěji na oslavách. Nejméně pak návykové látky respondenti konzumují doma s rodinou a méně často na koncertě a na diskotéce či hospodě. Toto zjištění je díky věku respondentů překvapivé, jelikož by především v hospodě či na diskotéce nemělo docházet ke konzumaci návykové látky mladším 18 let a výsledky tohoto šetření poukazují na fakt, že se tato hranice porušuje.

Díky demografickému členění autorka práce zjistila, že se odpověď nejčastější příležitosti ke konzumaci návykové látky v hospodě/na diskotéce nejčastěji objevila u respondentů, kteří navštěvují základní školu ve větším městě.

Tato otázka je odpovědí na hypotézu **H4: Nikotinové výrobky nejčastěji žáci užívají ve volném čase s partou a alkohol nejčastěji užívají na diskotéce/v hospodě.**

Z odpovědí vyplynulo, že nikotinové výrobky opravdu užívají respondenti nejčastěji ve volném čase s partou, ale alkohol se nejvíce konzumuje na oslavách. Proto se tato hypotéza **nepotvrdila**.

Otázka č. 17 Označ v tabulce, v jaké míře jsi ochotný užití návykové látky vynechat.

Tabulka 8: Ochota respondentů vynechat návykovou látku v daných situacích

	Druh látky	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Volný čas s partou	Alkohol	59%	23%	17%	1%
	Nikotinový v.	8%	11%	73%	8%
	Jiné	48%	34%	2%	16%
Oslava	Alkohol	18%	8%	61%	13%
	Nikotinový v.	26%	29%	41%	4%
	Jiné	57%	39%	1%	3%
Koncert, festival	Alkohol	11%	32%	54%	13%
	Nikotinový v.	12%	20%	59%	9%
	Jiné	2%	6%	81%	11%
Diskotéka hospoda	Alkohol	4%	2%	83%	11%
	Nikotinový v.	5%	16%	64%	15%
	Jiné	21%	24%	41%	14%
Doma s rodinou	Alkohol	91%	6%	3%	0%
	Nikotinový v.	92%	7%	1%	0%
	Jiné	97%	3%	0%	0%

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

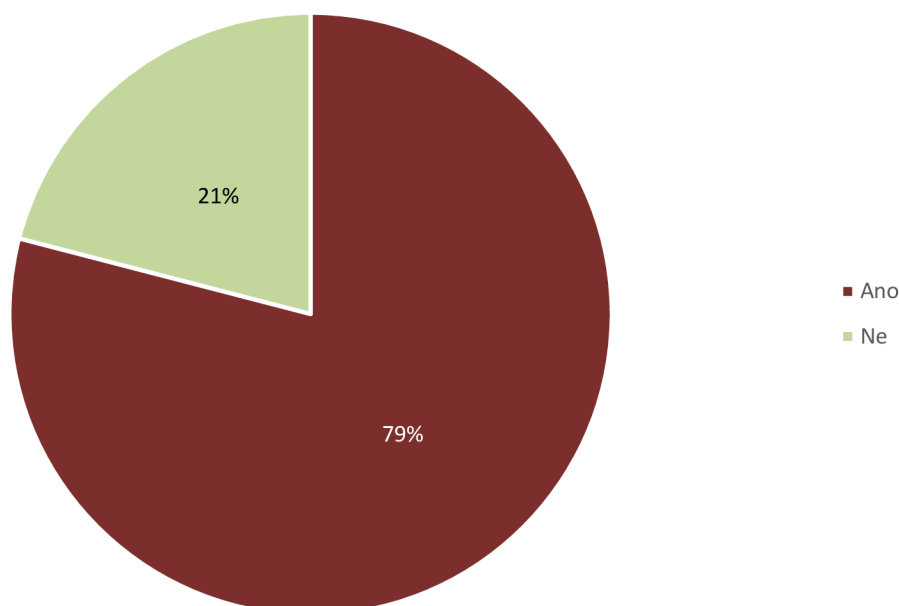
Tabulka 8 odpovídá na otázku 17. V této otázce byla využita Likertova škála. Respondenti označovali odpovědi s mírou ochoty, vynechat v daných situacích užití návykové látky. Výsledky na otázku autorka zpracovala v relativních číslech do tabulky. Nekonzumovat alkohol jsou respondenti nejvíce ochotni doma s rodinou nebo ve volném čase s přáteli. Nejspíše by tuto látku nevynechali na diskotéce, v hospodě, na oslavě i na koncertě a festivalu.

Bez nikotinového výrobku se respondenti obejdou doma s rodinou, při jiných příležitostech už však převažuje odpověď spíše ne. Tato otázka poukazuje na vysokou míru závislosti na nikotinových výrobcích u žáků 2. stupně základní školy.

Užití jiné návykové látky respondenti vynechají doma s rodinou, naopak by se bez užití této látky nezúčastnili koncertu či festivalu. Toto zjištění poukazuje na fakt, že je právě koncert nebo festival nejčastějším místem, kde žáci 2. stupně tyto látky konzumují.

Otázka č. 18 Myslíš, že ti návyková látka pomohla k lepšímu zapadnutí do party přátel?

Graf 23: Subjektivní hodnocení vlivu návykové látky na přijetí do vrstevnické party.

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

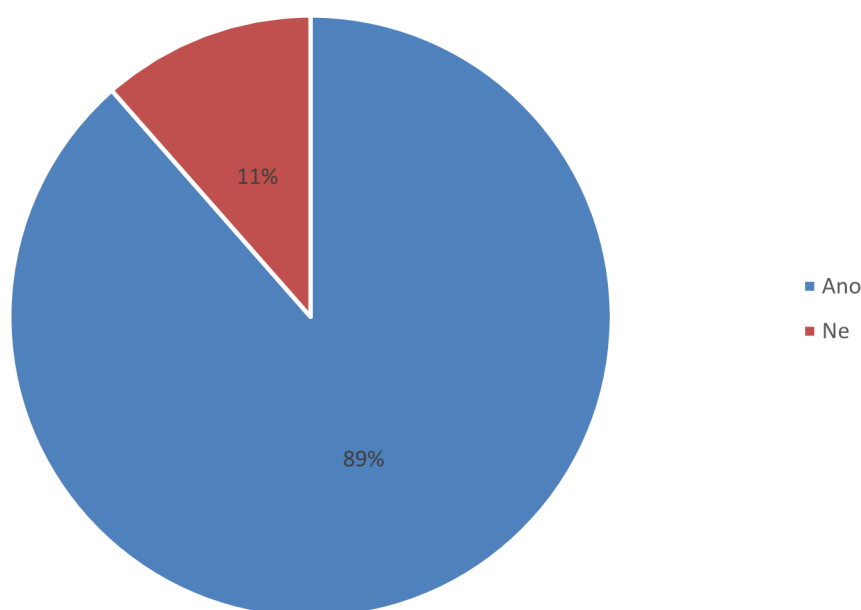
Graf 23 odpovídá na otázku č. 18. Otázka byla uzavřená a odpovědělo na ni 229 respondentů. 181 respondentů se domnívá, že jim návyková látka pomohla k lepšímu zapadnutí mezi vrstevníky. Otázku doplňovala podotázka, kde respondenti měli popsat, proč se tomuto domnívají. Nejčastější odpověď byla ta, že si měli s ostatními o čem povídat, chodili kouřit společně, společně se napili a díky tomu společně trávili volný čas. Ti vrstevníci, kteří užití dané látky odmítli pak stáli opodál a nebavili se jako ostatní.

Tato otázka odpovídá na hypotézu **H7: 60% respondentů a více se domnívá, že jim návyková látka pomohla lépe zapadnout do vrstevnické party.** 79% respondentů

uvedlo, že jim návyková látka pomohla k lepšímu zapadnutí do vrstevnické party. Hypotéza se **potvrdila**.

Otázka č. 19 Zažil jsi někdy nepříjemný zážitek s jedincem pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky?

Graf 24: Nepříjemný zážitek s jedincem pod vlivem návykové látky – obecně

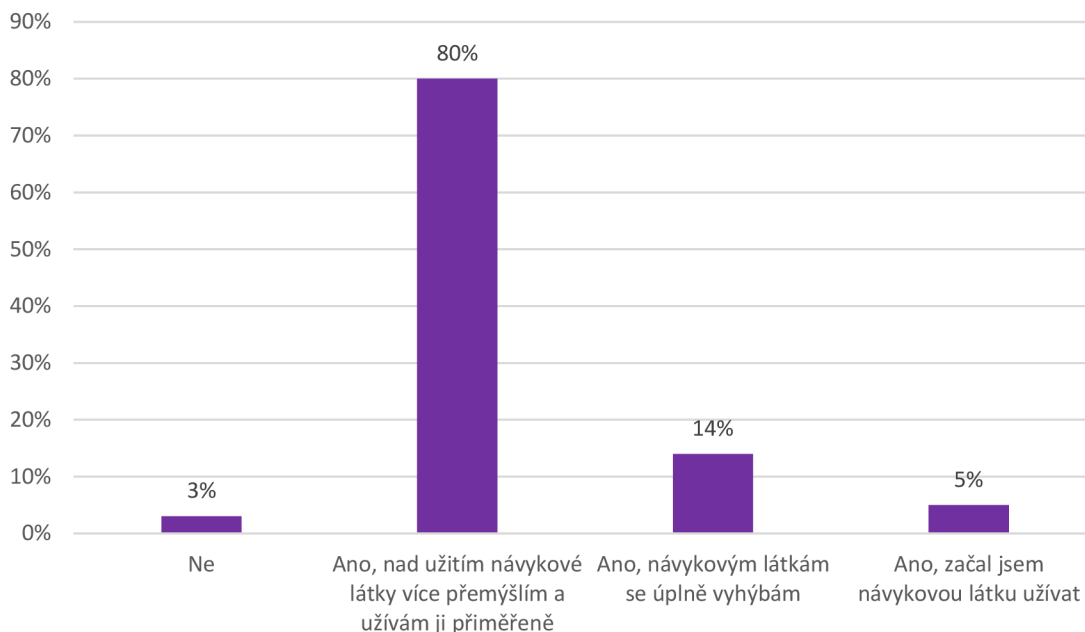
Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 24 odpovídá otázce 19. Na otázku odpovídalo všech 305 respondentů. 270 respondentů uvedlo, že nepříjemný zážitek s jedincem pod vlivem návykové látky zažilo a pouze 35 žáků 2. stupně tuto zkušenost nemá. Otázku doplňovala podotázka, kdy měli respondenti tento zážitek popsat.

Nejčastějšími zkušenostmi s jedincem pod vlivem alkoholu jsou fyzická napadení, vulgarita, úrazy a nevolnosti. Objevili se také odpovědi jako je pokus o sebevraždu blízkého člověka, domácí násilí, pokus o znásilnění, znásilnění.

Otázka č. 20 Měl na tebe tento zážitek nějaký vliv?

Graf 25: Vliv negativního zážitku na konzumaci návykové látky

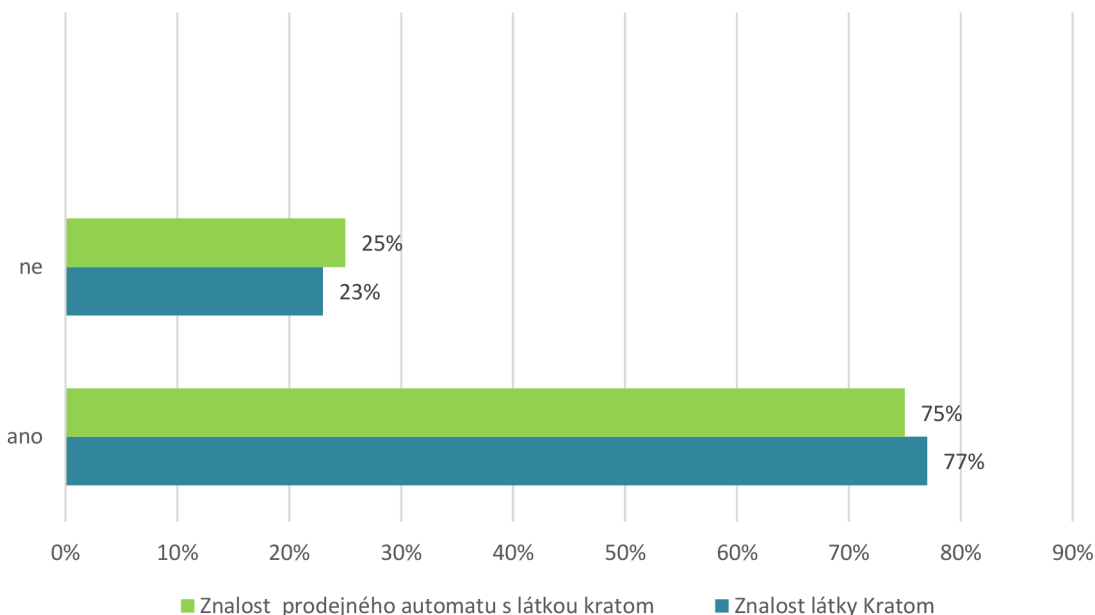
Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 25 odpovídá na otázku číslo 20. Na tuto otázku odpovědělo 270 respondentů. Většina respondentů právě díky tomuto zážitku nad užitím návykové látky více přemýšlí a užívá ji přiměřeně. Pouhé 3% respondentů uvedli, že na ně negativní zážitek neměl žádný vliv. V případě odpovědi: Ano, začal jsem návykovou látku více užívat, se jednalo o respondenty, kteří popsali zážitek jako pokus o znásilnění či zažili domácí násilí.

Odpověď na tuto otázku poukazuje na nutnost rozšíření osnov občanské výchovy, kde by měli být žáci lépe informováni o krizové komunikaci a orgánech pomoci v takto závažných událostech, které někteří respondenti popsali.

Otázka č. 21. Slyšel jsi někdy o látce „Kratom“? a otázka č. 22 Viděl jsi někdy automat, kde si lze tuto látku zakoupit?

Graf č. 26: Znalost látky Kratom a prodejních automatů

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Graf 26 odpovídá na otázku 21 a 22. Na otázku odpovídalo všech 305 (100%) respondentů. Z 236 respondentů, kteří psychoaktivní látku kratom znají, jen 6 nezná prodejní automaty, kde si lze tento výrobek zakoupit.

Tato otázka odpovídá na hypotézu **H₉: Psychoaktivní látku kratom znají všichni respondenti navštěvující základní školu ve velkém městě.** Všichni respondenti, kteří uvedli, že navštěvují základní školu ve velkém městě zároveň uvedli, že psychoaktivní látku kratom znají. tato hypotéza se **potvrdila.**

V podotázce měli žáci uvést svými slovy, co to kratom se. Na tuto podotázku odpovědělo 236 respondentů. Ani jeden respondent neuvedl, že se jedná o psychoaktivní látku. Mezi odpověďmi se objevovalo: Je to doplněk stravy. Jsou to nějaké bylinky. Je to přípravek pro sportovce. Je to čaj.

Tato podotázka odpovídala na hypotézu **H₁₀: Žádný z respondentů neoznačí kratom jako psychoaktivní látku.** Hypotéza se **potvrdila.**

5.1 Shrnutí potvrzených/vyvrácených hypotéz

Pro lepší orientaci ve výsledcích autorka práce sestavila tabulku jako shrnutí výsledků stanovených hypotéz.

Tabulka 9: Shrnutí hypotéz

Hypotézy	Potvrdila / Nepotvrdila
H ₁ : Žáci, kteří vyrůstají ve vstřícném rodinném prostředí, užívají návykové látky méně často než žáci žijící v nestálém rodinném prostředí	Potvrdila
H ₂ : 60% žáků a více, začalo užívat nikotinové výrobky i alkohol, proto, že chtěli zapadnout do vrstevnické party, kde již tyto látky někteří vrstevníci užívali.	Nepotvrdila
H ₃ : Nejlepší přítel respondenta velmi ovlivnil jeho rozhodnutí k prvnímu užití návykové látky.	Potvrdila
H ₄ : Nikotinové výrobky nejčastěji žáci užívají ve volném čase s partou a alkohol nejčastěji užívají na diskotéce/v hospodě.	Nepotvrdila
H ₅ : Charakter vrstevnické party respondentů bude spíše kuřácký a spíše nekuřácký nežli zcela kuřácký a zcela nekuřácký.	Potvrdila
H ₆ : Žáků užívajících alkohol a nikotinové výrobky je více než žáků užívajících jiné návykové látky.	Potvrdila
H ₇ : 60% respondentů a více se domnívá, že jim návyková látka pomohla lépe zapadnout do vrstevnické party.	Potvrdila
H ₈ : Je více respondentů s negativním vnímáním návykových látek než respondentů, kteří mají k návykovým látkám pozitivní postoj.	Potvrdila
H ₉ : Psychoaktivní látku kratom znají všichni respondenti navštěvující základní školu ve velkém městě.	Potvrdila
H ₁₀ : Žádný z respondentů neoznačí kratom jako psychoaktivní látku.	Potvrdila

Zdroj: Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

5.2 Vyvození závěrů

Autorka práce zjistila, že většina respondentů žije v úplných 4–5členných rodinách a v milujícím prostředí. Přesto lze konstatovat, že žáci z nevládného rodinného prostředí začínají s konzumací návykové látky v nižším věku a nezůstávají pouze u nikotinových výrobků a alkoholu, ale experimentují i s jinými návykovými látkami, jako je např. marihuana, lysohlávky a MDMA.

Žáci uvedli, že návykové látky konzumují častěji otcové než matky. Zatím co u matek převažovaly nikotinové výrobky, u otců to byl alkohol. Toto zjištění lze označit za znepokojující, jelikož jsou to právě rodiče, kteří v rámci primární socializace dětem dávají důležité návyky a vzory. Pokud je pak konzumace těchto návykových látek v rodinách respondentů normou, nevnímají pubescenti rizika spojená s jejich užíváním. Hormonální změny a touha po zapadnutí do vrstevnické party v období pubescence může vést právě k experimentování s návykovými látkami. Rodiče jsou v tomto případě pro dospívající děti negativním příkladem, který buduje jejich zásady.

Vyhodnocením hypotéz v této bakalářské práci autorka práce také zjistila, že návykové látky užívají dříve a ve větší míře žáci z města než ti, kteří bydlí na vesnici. Velký vliv při jejich prvních zkušenostech s návykovou látkou pak hraje jejich nejlepší přítel. I přesto, že se motiv snazšího zapadnutí do vrstevnické party nepotvrdil u první konzumace návykové látky, žáci právě užívání návykových látek hodnotí jako pozitivní akt, který jim při sekundární socializaci pomáhá najít společné téma a usnadňuje žákům společně trávený čas. Většinou je užívání těchto látek spojeno s nejlepším přítelem či vrstevnickou partou.

Poslední 2 otázky průzkumu poukazují na fakt, že žáci 2. stupně nepovažují látku kratom za návykovou látku, i přesto, že je to psychoaktivní látka, která může vyvolat závislost.

5.3 Diskuze a doporučení

Výsledky, ke kterým autorka práce dospěla v praktické části této práce poukazují na značný vliv sociálních činitelů na užívání návykových látek žáky 2. stupně základních škol. Shodně s autory publikací, které autorka využila v teoretické části této práce, autorka poukazuje na rozšíření nikotinových výrobků a alkoholu, které převažují nad jinými návykovými látkami mezi adolescenty. Rozšířené užívání marihuany mezi dospívajícími, jak uvádí Nešpor (2001, s. 12) a některé výzkumy, se na základních školách v Karlovarském kraji nepotvrdilo a zůstává tak otázkou škol středních.

Díky výsledkům výzkumu je zřejmá důležitá úloha rodiny, tedy činitele primární socializace, při konzumaci návykových látek. Jelikož by s rodinou žáci 2. stupně ZŠ konzumovali pouze alkohol na oslavě, a to především žáci 9. ročníků mezi 15–16 lety, kdy jsou rodiče v tomto případě často benevolentní. Naopak výzkum poukázal na velké riziko sekundární socializace, vrstevnické party, kde její charakter vede často adolescenty k prvnímu užití návykové látky a ke sdílení nežádoucích postojů.

Nebezpečí autorka práce vnímá také v tom, že žáci nevnímají rizika psychoaktivní látky kratom, která vede v kombinaci s jinými látkami k závislosti či k nežádoucím účinkům. Nové návykové látky zaplavují trh velice rychle, informovanost o rizicích však velmi zaostává a důvěřivost k propagaci nových látek je u adolescentů velmi vysoká.

Autorka práce by doporučila rozšiřovat společné aktivity škol a rodin adolescentů, které vedou k pozitivním vzorům a zlepšují upevňování norem chování, které by mohli experimentování s návykovými látkami omezit, či alespoň posunout věkovou hranici prvního užití návykové látky. Dále také zapojení nízkoprahových klubů a jejich aktivit do volného času adolescentů, jako prostředek prevence závislostí.

Co se týče snadné dostupnosti legálních drog pro děti, by autorka doporučila častější kontroly prodejen s tímto zbožím a zvyšování pokut, za porušení zákonem stanovené hranice 18 let, a to nejen pro prodejce, ale také pro zákonné zástupce mladistvých, kterým bude užití návykové látky prokázáno.

Za vhodné autorka práce také pokládá spolupráci školy a policie, kde by v rámci prevence docházelo k častějším neohlášeným kontrolám na přítomnost konopných drog ve školách a v neposlední řadě by autorka navrhovala poskytnout pedagogům na školách i školských zařízeních větší kompetence při testování žáků na přítomnost drogy, či podrobení se lékařskému vyšetření.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá **vlivem návykových látek na socializaci žáka 2. stupně základní školy v Karlovarském kraji**. Kapitoly teoretické části byly pečlivě zvoleny, tak aby se vztahovaly k cílům této práce. První kapitolou autorka charakterizuje osobnost žáka, definuje rizikové chování a popisuje subkultury mládeže. S osobností žáka také souvisí pojem socializace, kterému je věnována druhá kapitola teoretické části.

Velký vliv na vývoj osobnosti žáka a tvoření jeho identity má rodina, která v období adolescence tvoří jádro jistot a emoční zázemí. Funkčnost rodiny se přímo odráží na rizikovém chování mladistvých. Období adolescence je spjato s činiteli sekundární socializace, vrstevnickou partou. Charakter vrstevnické party má velký vliv na postoj adolescentů k užívání návykových látek a k projevům rizikového chování.

Ve třetí kapitole se dozvíme, že alkohol a nikotinové výrobky patří k nejrozšířenějším návykovým látkám u žáků 2. stupně ZŠ v Karlovarském kraji. I přesto, že u adolescentů vzniká závislost rychleji než u dospělého, jsou tyto látky pro žáky snadno dostupné a ve vrstevnických partách je jejich užívání pozitivně vnímáno. Vybrané české i zahraniční výzkumy poukazují na nebezpečí užívání návykových látek mezi adolescenty. V užívání je ČR na předních místech ve srovnání s evropskými státy i Kanadou.

Praktickou část tvoří kvantitativní výzkumná metoda, dotazníkové šetření, které se uskutečnilo na vybraných ZŠ v Karlovarském kraji. Šetření proběhlo mezi 15. 11. 2022 – 10. 1. 2023. Z celkového počtu 814 žáků 2. stupně ZŠ v Karlovarském kraji, získala autorka práce zpětnou 305 dotazníků, 37,5 %.

Hlavním cílem práce byl průzkum vlivu návykových látek na socializaci žáků 2. stupně základní školy v Karlovarském kraji. Tento cíl byl výsledky průzkumu naplněn a situace s užíváním návykových látek byla znázorněna pomocí grafů a tabulek v praktické části této práce.

Prvním dílčím cílem bylo zjištění, jaké mají žáci 2. stupně základní školy zkušenosti s užíváním návykových látek. Tento cíl byl díky odpovědím respondentů **naplněn**. Výsledky výzkumu ukazují, že je alkohol nejčastěji konzumován příležitostně, při oslavách. Nikotinové výrobky jsou u konzumentů nejvíce užívané pravidelně, toto zjištění poukazuje na značný problém nikotinové závislosti u žáků základních škol a nedostatečné prevenci v tomto rizikovém jednání. Jiné návykové látky 70% respondentů

nikdy neužilo a 20% zůstalo pouze u vyzkoušení. Zbylých 10% respondentů představuje významné riziko, k přechodu na jiné návykové látky, jak uvádí autorka v 3. kapitole teoretické části.

Druhým dílčím cílem bylo zjištění, jaký vliv v tomto ohledu hrají socializační činitelé. Tento cíl byl také **naplněn**, jelikož se autorka práce, pomocí šetření dozvěděla, že má rodina, jako činitel primární socializace, velký vliv při prevenci užití návykové látky a vrstevnická parta, jako činitel sekundární socializace, představuje zvýšená rizika vlivu na užívání návykových látek u adolescentů.

Autorka práce také zmapovala povědomí žáků o nové psychoaktivní látce kratom, kde díky potvrzené hypotéze bylo zjištěno, že tuto látku znají všechny děti navštěvující ZŠ ve velkém městě. Tuto látku žáci nevnímají jako návykovou a nevidí v jejím užívání žádnou hrozbu. Toto zjištění vede autorku práce ke konstatování, že je informovanost žáků o nových produktech na trhu nedostatečná a je potřeba žáky o závislosti i u legálně prodávaných psychoaktivních výrobků lépe poučit.

Bakalářskou práci by autorka doporučila rodičům žáků a základním školám, jako doporučení pro zkvalitnění kooperace v prevenci a včasné intervenci při užívání návykových látek žáky 2. stupně základní školy a také jako poukázání na nutnost pozitivních vzorů při vytváření vlastní identity mladistvých.

Autorka záměrně vynechala oblast prevence návykových látek, jelikož by o tuto oblast ráda práci rozšířila při psaní diplomové práce, kde by shrnula možnosti primární prevence a doporučila přehled metod, kterými lze na základních školách s užíváním návykových látek úspěšně bojovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENDL, S. a kol. *Žák s problémovým chováním*. Praha: TRITON, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.

CSÉMY, L. a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: TRITON, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.

ČECH, O a N. ZVONÍČKOVÁ. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: THEIA - krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-5-7.

DRAPELA, V., *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.

FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Praha: UJAK, 2017. ISBN 978-80-7452-130-0.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0741-2.

GOODYER, P. *Drogy a teenageři*. Praha: Slovanský dům, 2001. ISBN 80-86421-44-9.

HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HELLER, J. a kol. *Závislost známá a neznámá*. Praha: Grada Publishing, 1996. ISBN 80-7169-277-8.

HELUS, Z. *Úvod do psychologie: Učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3037-0.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4674-6.

HUTYROVÁ, M. a kol. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1523-3.

CHOMYNOVÁ, P. a kol. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): Výsledky průzkumu v České republice v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. ISBN 978-80-7440-101-5.

ILLES, T. *Děti a drogy: Fakta, Informace, Prevence*. Praha: ISV, 2002. ISBN 80-85866-50-1.

JEDLIČKA, R. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-788-6.

JEDLIČKA, R. a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.

JEDLIČKA, R. *Psychický vývoj dítěte a výchova: Jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada Publishing a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.

KRČMÁŘOVÁ, B. *Děti a online rizika: Sborník studií*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. ISBN 978-80-904920-2-8.

MACEK, P. a M. ŠAFÁŘOVÁ. *Integrativní funkce osobnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2465-8.

MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MACEK, P. a L. LACINOVÁ (eds). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.

MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8.

MELGOSA, J. *Žít naplno*. Praha: Advent-Orion, 1999. ISBN 80-7172-601-X.

MORAVCOVÁ, E. a kol. *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha: TRITON, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

PÖTHE, P. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4585-5.

PUGNEROVÁ, M a J. KVINTOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5452-9.

SANANIM, kolektiv autorů. *Drogy: otázky a odpovědi*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-223-2.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

ŠŤASTNÁ, L. a M. ŠUCHA (eds). *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: Evropské monitorovací středisko pro drogovou závislost*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, 2010. ISBN 978-80-254-6807-4.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3.

THOROVÁ K. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ M. a L. LISÁ, *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

ZÁŠKODNÁ, H. *Závislost na drogách*. Ostrava: Ostravská univerzita - Filozofická fakulta, 2004. ISBN 80-7042-689-6.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BONINO, S., CATTELINO E., CIAIRANO S., *Adolescents and risk. Behaviors, functions and protective factors*. Milano: Springer, 2005. ISBN 978-88-470-0290-6.

ESPAD GROUP, *ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* [online]. Luxembourg: EMCDDA Joint Publications, Publications Office of the European Union, 2020 [cit. 2023-01-28]. ISBN 978-92-9497-546-1. Dostupné z: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/2020.3878_EN_04.pdf

JESSOR, R. *Risk Behavior in Adolescents: A Psychosocial Framework for Understanding and Action*. *Journal of Adolescent Health* [online]. 1991, (12), 597-605 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: doi: [https://doi.org/10.1016/1054-139X\(91\)90007-K](https://doi.org/10.1016/1054-139X(91)90007-K)

Seznam použitých internetových zdrojů

CO DĚLAT, KDYŽ – INTERVENCE PEDAGOGA: Příloha č. 13, Tabákové výrobky, výrobky určené ke kouření a nikotinové sáčky, Č. j.: MSMT-11112/2022-2 [online]. Praha: MŠMT, 2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/57877/>

Health Behaviour in School-aged Children (HBSC): Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://hbsc.cz/ostudii/>

CHOMYNOVÁ, P. a kol. *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2022: 2 [Report on Illicit Drugs in the Czech Republic 2022]* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2022 [cit. 2023-01-27]. ISBN ISBN 978-80-7440-306-4. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/>

Kratom: PREV-CENTRUM [online]. Praha: Prev-Centrum, 2017 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/kratom/>

MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021, 2022 [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-10>

MRAVČÍK, V a kol. *Zpráva o tabákových, nikotinových a souvisejících výrobcích v České republice 2021 [online]*. Praha: Úřad vlády České republiky., 2021 [cit. 2023-02-07]. ISBN 978-80-7440-276-0. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33573/1121/Zprava_o_tabakovych_nikotinovych_vyrobcich_v_CR_2021

NOVÁKOVÁ, M. *Nejčastější psychické problémy v dospívání: Šance dětem [online]*. © Obecně prospěšná společnost Sirius, 2015, 2023-01-20 [cit. 2023-01-29]. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nejcastejsi-psychicke-problemy-v-dospivani>

Obecně o závislostech [online]. Kroměříž: Psychiatrická nemocnice v Kroměříži, 2011 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <http://www.pomocvzavislosti.cz/cs/akt/craving--bazeni->

Psychické poruchy a krize typické v dospívání [online]. Praha: Centrum pro rozvoj péče o duševní zdraví, 2021 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.cmhcd.cz/stopstigma/o-dusevnich-nemocech/psychologie-deti-a-mladistvych-do-18-let/psychicke-poruchy-a-krize-typicke-v-dospivani/>

STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Závislosti: základní informace*. Národní zdravotnický informační portál [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023 [cit. 2023-01-29]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/320-zavislost-zakladni-informace>

Střediska výchovné péče (SVP) [online]. Praha: NÚV - Národní ústav pro vzdělávání, 2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi.html>

Zaostřeno [online]. 2022: Úřad vlády České republiky, 2022 [cit. 2023-01-28]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33718/1153/2022-01_Ceska%20politika%20v%20oblasti%20zavislosti%20a%20priority%20predsednictvi%20EU_v02.pdf

Zdravá generace?! [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/reporty/koureni/>

ŽALOUĐÍKOVÁ, I. *Změny v psychice a chování u dospívajících ve věku 11-15 let. Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy [online]*. 2013, 27(1) [cit. 2023-01-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/zmeny-v-psychice-chovani-u-dospivajicich-ve-veku-11-15-let>

Legislativní zdroje:

Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. 6. 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). *Sbírka zákonů České republiky*, 2003, částka 79. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=218&r=2003>

Zákon č. 65/2017 Sb. ze dne 3.3.2017 o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. *Sbírka zákonů České republiky*, 2017, částka 21. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?o=7&T=828>

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
ESPAD	European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs
EWS	Early warning systems
HBSC	The Health Behaviour in School-aged Children
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
NMS	Národní monitorovací středisko
UPOL	Univerzita Palackého v Olomouci
WHO	World Health Organization
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Adaptační mechanismy pubescentů spojené s vývojem identity a vztahů	13
Obrázek 2: Tři typy antisociálního chování a jejich vztah k potřebě sebepotvrzení	16
Obrázek 3: Bronfenbrennerova teorie ekologických systémů (1979)	21

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zkušenosti s konzumací alkoholu	53
Tabulka 2: Zkušenosti s užíváním nikotinových výrobků	53
Tabulka 3: Zkušenost s konzumací jiné návykové látky	54
Tabulka 4: Zkušenosti s konzumací alkoholu	57
Tabulka 5: Zkušenosti s užíváním nikotinových výrobků	57
Tabulka 6: Zkušenost s konzumací jiné návykové látky	58
Tabulka 7: Rozdělení vlivu socializačního činitele na první užití návykové látky	58
Tabulka 8: Ochota respondentů vynechat návykovou látku v daných situacích	62
Tabulka 9: Shrnutí hypotéz	68

Seznam grafů

Graf 1: Celoživotní prevalence užití konopných látek mezi 15letými žáky ZŠ studie HBSC, v %	33
Graf 2: Zkušenosti s kouřením mladistvích v ČR a Evropských zemích	34
Graf 3: Pití alkoholu v ČR a Evropských zemích	35
Graf 4: Užívání konopných látek v ČR a Evropských zemích	35
Graf 5: Užívání jiných návykových látek v ČR a Evropských zemích	36
Graf 6: Prevalence užívání konopných látek mezi žáky ZŠ – studie UPOL 2018 a studie UPOL 2021, v %	37
Graf 7: Zastoupení respondentů dle věku (v %)	61
Graf 8: Zastoupení respondentů dle umístění studované školy	42
Graf 9: Rozdělení respondentů podle trávení volného času	44

Graf 10: Rozdělení respondentů podle počtu dětí v rodině	45
Graf 11: Úplnost či neúplnost rodiny	46
Graf 12: Rodinné klima respondentů	47
Graf 13: Užívání návykových látek v rodině respondenta	48
Graf 14: Charakter party z hlediska užívání nikotinového výrobku	49
Graf 15: Charakter party z hlediska konzumace alkoholu	50
Graf 16: Charakter party z hlediska užívání jiných návykových látek	51
Graf 17: Rozdělení respondentů dle jejich zkušeností s užíváním návykových látek	52
Graf 18: Rozdělení respondentů dle věku v době prvního užití návykové látky	55
Graf 19: Rozdělení respondentů podle důvodu k užití návykové látky	56
Graf 20: Postoj pubescentů k návykovým látkám	59
Graf 21: V čí přítomnosti poprvé respondent užil návykovou látku	60
Graf 22: Nejčastější příležitost k užití návykové látky	62
Graf 23: Subjektivní hodnocení vlivu návykové látky na přijetí do vrstevnické party.....	64
Graf 24: Nepříjemný zážitek s jedincem pod vlivem návykové látky – obecně	65
Graf 25: Vliv negativního zážitku na konzumaci návykové látky	66
Graf č. 26: Znalost látky Kratom a prodejních automatů	67

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Průvodní dopis	I
Příloha B – Dotazník	II – VI

Příloha A – Průvodní dopis

Výzkum na téma: Vliv návykových látek na socializaci žáků 2. st. ZŠ

Dobrý den, jsem studentkou resocializační a penitenciární pedagogiky a obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce. Dotazník je zaměřený na návykové látky u žáků 2. stupně základní školy, je zcela anonymní a jeho výsledky poslouží pouze ke zpracování mé závěrečné práce. Za jeho vyplnění jsem Vám velmi vděčná, moc Vám děkuji za spolupráci.

Instrukce k vyplnění:

Prosím Tě, o svědomité vyplnění, které odpovídá Tvoji zkušenosti s danou návykovou látkou. Otázky vyznačené tučným písmem, jsou povinné pro všechny respondenty („každého kdo dotazník vyplňuje“). Vyplňování zbylých otázek vždy souvisí s tím, jestli máš s danou látkou vlastní zkušenost.

V dotazníku se objevují termíny jako je:

Nikotinové výrobky – tato kategorie zahrnuje: krabičkové cigarety, ručně balené cigarety, nikotinové sáčky, doutníky, zařízení na zahřívání tabáku, bezdýmny tabák (šňupací, žvýkací, porcovaný tzv. „snus“), elektronické cigarety s obsahem nikotinu („vaporizéry“), dýmky a vodní dýmky.

Jiné návykové látky – dle MŠMT do této skupiny patří: **omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.** (např. konopné drogy, kokain, kodein a mnoho dalších)

Příloha B – Dotazník

1. Jakého jsi pohlaví

- a) dívka
- b) chlapec

2. Do jaké věkové kategorie patříš?

- a) 10-12
- b) 13-15
- c) 16+

3. Kde leží tvá škola

- a) v menším městě (do 14.000 obyvatel)
- b) ve větším městě (15.000 a více obyvatel)
- c) na vesnici (do 2999 obyvatel)

4. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

- a) ne
 - b) ano
- jaký: _____

5. S kolika sourozenci vyrůstáš?

- a) Jsem jedináček
- b) s 1-2 sourozenci
- c) se 3 a více sourozenci

6. S kým žiješ?

- a) s oběma rodiči
- b) pouze s matkou
- c) pouze s otcem
- d) s jiným členem rodiny

s kým: _____

7. Jak hodnotíš prostředí tvé rodiny?

- a) milující, starostlivé
- b) neutrální
- c) Nestálé, časté hádky

8. Označ v v tabulce políčko, které odpovídá užívání návykové látky v tvé rodině. (Více možností)

	Matka	Otec	Sourozenec
Nikotinové výrobky			
Alkohol			
Jiné návykové látky			
Žádné návykové látky			

9. Zhodnoť svoji partu podle toho:

<p>a. kolik členů užívá
nikotinové výrobky.</p> <p>a) nekuřácká parta
b) Spíše nekuřácká parta
c) Spíše kuřácká parta
d) Kuřácká parta</p> | <p>b. kolik členů konzumuje alkohol</p> <p>a) abstinující
b) Alkohol užívá 1-2x za měsíc
c) Alkohol užívá několikrát za měsíc
d) Alkohol užívá 2x a vícekrát za týden</p> | <p>c. konzumuje jinou
návykovou látku</p> <p>a) abstinující
b) většina abstinující
c) většina užívá jinou
návykovou látku
d) všichni užívají
jinou návykovou látku</p> |
|--|---|--|

10. Označ v v tabulce políčko, které odpovídá tvé zkušenosti s danou návykovou látkou.

	Nikdy jsem to nezkusil/a	Pouze jsem ochutnal/a, vyzkoušel/a	Ano, příležitostně	Ano, pravidelně
Alkohol				
Nikotinový výrobek				
Jiná návyková látka				

Pokud jsi uvedl jinou, napiš prosím, o jakou látku se jedná: _____

11. Uveď, kolik let ti bylo, když jsi poprvé užil návykovou látku.

V době užití nikotinového výrobku _____

V době první konzumace alkoholu _____

V době prvního užití jiné návykové látky _____

12. Označ v v tabulce políčko, které odpovídá tvému motivu k prvnímu užití návykové látky.

	Chtěl/a jsem to vyzkoušet	Neměl/a jsem žádný důvod	Chtěl/a jsem zapadnout do party kde se daná látka užívá	Myslím, že je to cool/in
Alkohol				
Nikotinový výrobek				
Jiná návyková látka				

13. Jaký máš postoj k dané návykové látce? Odpověď označ v tabulce.

	Negativní (nelíbí se mi to)	Pozitivní (je to cool, zajímavé)	Nevím
Alkohol			
Nikotinový výrobek			
Jiná návyková látka			

14. S kým jsi poprvé užil danou návykovou látku? Odpověď označ v tabulce.

	Sám	S rodinou	S partou přátel	Se sourozencem	S nejlepším přítelem
Alkohol					
Nikotinový výrobek					
Jiná návyková l.					

15. Označ prosím u každé návykové látky, jak moc tě jedinec ovlivnil k rozhodnutí prvního užití.

	Druh látky	Vůbec	Málo	Velmi
Sám	Alkohol			
	Nikotinový výrobek			
	Jiné			
Nejlepší kamarád	Alkohol			
	Nikotinový výrobek			
	Jiné			
Parta přátel	Alkohol			
	Nikotinový výrobek			
	Jiné			
Sourozenec	Alkohol			
	Nikotinový výrobek			
	Jiné			
Rodina	Alkohol			
	Nikotinový výrobek			
	Jiné			

16. Uveď, při jaké příležitosti návykovou látku užíváš nejčastěji.

	Ve volném čase s partou	Na diskotéce, v hospodě	Na oslavě	Na koncertě, festivalu	Doma s rodinou
Alkohol					
Nikotinový výrobek					
Jiná návyková l.					

17. Označ v tabulce, v jaké míře jsi ochotný užití návykové látky vynechat.

	Druh látky	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Volný čas s partou	Alkohol				
	Kouření				
	Jiné				
Oslava	Alkohol				
	Kouření				
	Jiné				
Koncert, festival	Alkohol				
	Kouření				
	Jiné				
Diskotéka, hospoda	Alkohol				
	Kouření				
	Jiné				
Doma s rodinou	Alkohol				
	Kouření				
	Jiné				

18. Myslíš, že ti návyková látka pomohla k lepšímu zapadnutí do party přátel?

a) ne

b) ano

Pokud ano, uveď, jaká a proč si to myslíš? _____

19. Zažil jsi někdy nepříjemný zážitek s jedincem pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky?

- a) ne b) ano

Pokud ano, popiš prosím co nejpřesněji jaký a pokud víš, tak i o jakou látku se jednalo.

20. Měl na tebe tento zážitek nějaký vliv?

- a) ne
b) ano, nad užitím návykové látky více přemýšlím a užívám ji přiměřeně
c) ano, návykovým látkám se úplně vyhýbám
d) ano, začal jsem návykovou látku užívat

21. Slyšel jsi někdy o látce „kratom“?

- a) ne
b) ano

Pokud ano, popiš prosím krátce o co se jedná: _____

22. Viděl jsi někdy automat, kde si lze tuto látku zakoupit?

- a) ne
b) ano

Pokud ano, napiš prosím, kde jsi tento automat viděl _____

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Daniela Mazúrová

Obor: Resocializační a Penitenciární pedagogika

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Vliv návykových látek na socializaci žáka 2. stupně základní školy

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 35

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 16

Vedoucí práce: PhDr. Marie Vacínová, CSc.